DODATEK

ZÁKON

FRÉDÉRIC BASTIAT

Došlo k zvrácení zákona! A policejní moc státu byla zvrácena společně s ním! Zákon, říkám, se nejen odvrátil od svého patřičného cíle, ale začal sledovat cíl zcela opačný! Zákon se stal zbraní všech druhů chamtivosti! Aniž by zabraňoval zločinu, zákon sám je vinen zlem, které by měl trestat!

Pokud je toto pravda, jde o vážnou věc a morální povinnost mi nakazuje upozornit na ni své spoluobčany.

ŽIVOT JE DAR OD BOHA

Vlastníme jeden dar od Boha, který v sobě zahrnuje všechny ostatní, a sice život – fyzický, intelektuální a mravný život.

Ale samotný život není schopen zachovat sám sebe. Stvořitel života nám svěřil odpovědnost za jeho ochranu, rozvoj a zdokonalování. Proto nám také poskytl soubor zázračných schopností a umístil nás do samého středu různorodých přírodních zdrojů. Užitím našich schopností tyto přírodní zdroje přeměňujeme na výrobky, které používáme. Tento proces je nezbytný k tomu, aby život mohl plynout svým určeným směrem.

Život, schopnosti, výroba – jinými slovy individualita, svoboda, vlastnictví – to je člověk. Tyto tři dary od Boha, i přes vychytralost a lstivost poli-

tických vůdců, předchází veškeré legislativě a jsou jí nadřazeny.

Život, svoboda a vlastnictví neexistují proto, že by člověk stvořil zákony. Právě naopak – existence života, svobody a vlastnictví předcházela tomu, co přimělo člověka zákony vytvořit.

CO JE ZÁKON?

Co je tedy zákon? Je to kolektivní organizace práva jednotlivce na legitimní ochranu.

Každý z nás má přirozené právo – od Boha – bránit svou osobu, svobodu a své vlastnictví. To jsou tři základní podmínky pro život a zajištění kterékoli z nich je plně závislé na zajištění ostatních dvou. Neboť co jiného jsou naše schopnosti nežli rozšíření naší osobnosti? A co jiného je vlastnictví nežli rozšíření našich schopností?

Jestliže má každý právo na ochranu – byť i s použitím síly – své osoby, svobody a svého vlastnictví, vyplývá z toho, že skupina lidí má právo sdružovat se a užívat společných sil k neustálé ochraně těchto práv. Princip kolektivního práva – důvod jeho existence a oprávněnosti – je tedy založen na právu jednotlivce. A společná ochrana tohoto kolektivního práva nemůže logicky mít žádný jiný účel než ten, který zastupuje. Tím pádem nemůže-li jednotlivec oprávněně užít sílu proti osobě, svobodě či vlastnictví někoho jiného, potom je – ze stejného důvodu – neoprávněné i kolektivní užití síly k zabití a zničení svobody nebo vlastnictví jednotlivců či celých tříd.

Takovéto zneužití moci by ve všech případech odporovalo našemu předpokladu. Síla nám byla dána k ochraně našich individuálních práv. Kdo se odváží tvrdit, že síla nám byla dána ke zničení stejných práv našich bratrů? Jelikož žádný samostatně jednající jednotlivec nemůže oprávněně užít síly ke zničení práv druhých, nevyplývá z toho snad logicky, že stejný princip musí platit také pro kolektivní užití síly, které není nic jiného nežli organizované sdružení sil individuálních?

Pokud ano, nemůže být nic jasnějšího než následující tvrzení: Zákon je organizace přirozeného práva na legitimní ochranu. Nahrazuje sílu jednotlivce silou kolektivní, která má vykonávat pouze to, k čemu je oprávněna síla jednotlivce a na co má přirozené právo: ochraňovat život, svobodu a vlastnictví; zachovávat práva každého a zajišťovat, aby *spravedlnost* vládla nad námi všemi.

SPRAVEDLIVÁ A TRVALÁ VLÁDA

Pokud je národ vybudován na těchto základech, domnívám se, že mezi lidmi bude převládat řád, a to jak v myšlení, tak i v činech. Domnívám se, že takovýto národ by měl nejjednodušší, ochotně uznávanou, hospodárnou, omezenou, neutiskující, spravedlivou a trvalou vládu, ať už by byla její politická forma jakákoli.

Pod takovouto vládou by každý věděl, jaké jsou jeho možnosti a za co je zodpovědný. Za předpokladu, že jednotlivci budou vládou respektováni, že jejich práce bude svobodná a že plody jejich práce budou ochraňovány před nespravedlivými útoky, nebude mezi nimi a vládou žádného sporu. Když se nám bude dařit, nebudeme muset za svůj úspěch děkovat vládě. A naopak, pokud budeme neúspěšní, nepomyslíme na to, že bychom z našeho neštěstí vinili vládu, stejně tak jako ji farmář neviní z krupobití či mrazů. Existence vlády bude pociťována pouze prostřednictvím nedocenitelného dobra v podobě bezpečnosti, kterou bude takto pojatá vláda zajišťovat.

Dále můžeme říci, že se naše potřeby a jejich uspokojování budou díky nezasahování vlády do soukromých záležitostí samy přirozeně vyvíjet. Neuvidíme chudé rodiny, hledající vzdělání namísto chleba. Neuvidíme města, obývaná na úkor zemědělských oblastí, ani zemědělské oblasti, obývané na úkor měst. Neuvidíme obrovská přemísťování kapitálu, práce a obyvatelstva, zapříčiněná legislativou.

Zdroje naší existence jsou tak těmito vládou nařízenými přesuny vystaveny nejistotě a riziku. A navíc tyto zákony zatěžují vládu stále větší zodpovědností.

ÚPLNÉ PŘEVRÁCENÍ ZÁKONA

Bohužel, zákon již nezajišťuje pouze to, co by měl. Překročil své hranice a nestalo se tak jen v některých nedůležitých a sporných záležitostech. Zákon došel mnohem dále, působil v přímém protikladu ke svému vlastnímu účelu. Byl použit k vymýcení spravedlnosti, kterou měl zachovávat; k omezení a zničení práv, která měl respektovat. Zákon předal kolektivní sílu do rukou bezohledných lidí, kteří si přejí využívat jednotlivce a jejich svobodu a vlastnictví, aniž by se vystavovali riziku. Tím se z loupení stalo právo. A legitimní ochrana se stala zločinem, aby mohla být trestána.

Co vedlo k tomuto zvrácení zákona? A jaké jsou jeho důsledky?

K zvrácení zákona došlo vlivem dvou naprosto rozdílných příčin: tupé hrabivosti a falešné dobročinnosti. Povězme si o první z nich.

OSUDNÝ SKLON LIDSTVA

O vlastní ochranu a vlastní rozvoj usilují všichni lidé. Pokud by se všem povolilo neomezeně užívat svých schopností a volně nakládat s plody své práce, společenský pokrok by byl nepřetržitý a nepolevující.

Ale existuje ještě další sklon, který je společný všem lidem – pokud mohou, chtějí žít a prosperovat na úkor druhých. To není ukvapené obvinění a ani nevychází ze zatrpklé a nelaskavé duše. Historické prameny poskytují důkazy o jeho pravdivosti: neustálé války, masové stěhování, náboženský útlak, všudypřítomné otroctví, nepoctivost v obchodě a monopoly. Tato zhoubná touha má svůj původ v samotné povaze člověka – v jeho primitivním, všeovlivňujícím a nepotlačitelném instinktu, který jej pohání k uspokojování svých potřeb s nejmenší možnou bolestí.

VLASTNICTVÍ A LOUPEŽ

Člověk může žít a uspokojovat své potřeby pouze nepřetržitou prací, neustálým užíváním svých schopností k opracování přírodních zdrojů, které je původem vlastnictví.

Ale také platí, že člověk může žít a uspokojovat své potřeby přivlastňováním a spotřebováváním produktů práce druhých, které jsou původem loupeže.

Jelikož se člověk ve své přirozenosti snaží vyhýbat bolesti – a jelikož práce sama o sobě je bolestí –, vyplývá z toho, že se člověk uchýlí k loupení pokaždé, když to pro něj bude snadnější než práce. Dějiny nám to ukazují dosti jasně. A za těchto podmínek jej nemůže zastavit morálka ani náboženství.

Kdy potom loupení skončí? Ustane, až když bude pro člověka bolestnější a nebezpečnější než práce. Potom je zřejmé, že patřičným účelem zákona je užívat kolektivní sílu k vymýcení tohoto osudného sklonu k loupení. Všechna opatření zákona by měla ochraňovat vlastnictví a trestat loupení.

Zákon je však obvykle tvořen jedním člověkem nebo jednou třídou lidí. A jelikož zákon nemůže působit bez schválení a podpory vládnoucí moci, musí být tato moc svěřena tomu, kdo zákony vytváří.

Tento fakt společně s osudným sklonem uspokojovat své potřeby s nejmenším možným úsilím, který existuje v nitru člověka, vysvětluje téměř všestranné zvrácení zákona. A tak je snadné pochopit, jak se zákon stává nepřemožitelnou zbraní nespravedlnosti, aniž by ji zabraňoval; proč zákonodárce využívá zákon v různé míře k ničení osobní nezávislosti ostatních lidí pomocí otroctví, jejich svobody útlakem a jejich vlastnictví loupením. To vše je prováděno ve prospěch toho, kdo zákon vytváří, a úměrně k moci, kterou drží v rukou.

OBĚTI LEGÁLNÍHO LOUPENÍ

Člověk se přirozeně bouří proti nespravedlnosti, jejíž je obětí. Je-li tedy loupení vedeno zákonem ve prospěch těch, kteří zákon vytvářejí, všechny oloupené třídy se snaží poklidnými nebo revolučními prostředky dostat k tvorbě zákonů. A podle toho, jak moc jsou tyto oloupené třídy osvícené, navrhnou ve snaze získat politickou moc realizaci jednoho ze dvou naprosto odlišných cílů. Buďto chtějí legální loupení zastavit, anebo se na něm podílet.

Běda národu, v němž převládá ten druhý ze jmenovaných cílů a v němž se velký počet obětí legálního loupení jednou chopí moci zákony vytvářet!

Než tato situace nastane, legální loupení je vedeno pouze několika jedinci, avšak dotýká se většiny lidí. Tak to obvykle bývá tam, kde je zákonodárná moc koncentrována v rukou několika osob. Jakmile se však toto právo stane všeobecným, lidé se snaží vyřešit své protichůdné zájmy všeobecným loupením. Namísto toho, aby ze společnosti nespravedlnost vykořenili, učiní ji všeobecnou. Jakmile oloupené třídy získají politickou moc, zavedou systém odvetných opatření vůči jiným třídám. Legální loupení nezruší (k tomu nemají dostatek rozumu), namísto toho svou účastí na něm napodobují své zlé předchůdce, a to i přesto, že je proti jejich vlastním zájmům.

Jako by bylo nutné, aby si každý – předtím než nastane vláda spravedlnosti – protrpěl krutý trest; někteří pro spáchané zlo a někteří pro nedostatek rozumu.

NÁSLEDKY LEGÁLNÍHO LOUPENÍ

Pro společnost není nic horšího než přeměna zákona v nástroj loupení.

Jaké jsou následky této přeměny? Popis by si vyžádal mnoho stran, musíme se tedy spokojit s upozorněním jen na ty nejnápadnější.

Především se ze svědomí všech vytratí rozdíly mezi spravedlností a nespravedlností.

Pokud nejsou uznávány zákony, žádná společnost nemůže existovat. Nejbezpečnější způsob, jak zařídit, aby byly zákony uznávány, je vytvořit je tak, aby byly pro společnost přijatelné. Jsou-li zákon a morálka ve vzájemném protikladu, občan je postaven před krutou volbu – buďto ztratí smysl pro mravnost, anebo respekt před zákonem; volbu mezi stejně velkými tragédiemi, mezi nimiž je obtížné si vybrat.

Podstatou zákona je udržovat spravedlnost. V myslích lidí je dokonce zákon a spravedlnost jedno a totéž. V nás všech existuje silný sklon věřit, že vše, co je legální, je též legitimní. Toto přesvědčení je mezi lidmi tak rozšířené, že mylně považují určité věci za „spravedlivé“ jen z toho důvodu, že je

takovými učinil zákon. Aby se loupení pro lidské svědomí stalo spravedlivým a posvátným, stačí, aby jej nařídil a schválil zákon. Otroctví, omezování a monopoly nacházejí své obhájce nejen mezi těmi, kteří z nich mají užitek, ale i mezi těmi, kteří jimi trpí.

OSUD NEKONFORMNÍCH

Pokud vyjádříme pochyby vůči mravnosti těchto institů, tvrdí se o nás směle: „Jste nebezpečný inovátor, utopista, teoretik a podvratník; chcete rozbít základy, na kterých je společnost založena."

Pokud studujete etiku nebo politologii, narazíte na organizace požadující po vládě, „aby věda nebyla nadále vyučována výhradně z pohledu volného obchodu (svobody, vlastnictví a spravedlnosti), jako tomu bylo doposud, ale aby také zohledňovala fakta a zákony, které regulují francouzský průmysl (fakta a zákony, které jsou v rozporu se svobodou, vlastnictvím a spravedlností); a aby se profesoři – na vládou dotovaných pracovištích – přísně zdržovali sebemenšího zpochybňování platných zákonů".[236]

Pokud tedy existuje zákon, který schvaluje otroctví, monopoly, útlak či loupeže v jakékoli formě, nesmí být nikdy zmíněn. Nebo lze jej snad zmínit, aniž by se pošpinila úcta, kterou vyvolává? A krom toho etika a politologie musí být vyučovány z hlediska tohoto zákona za předpokladu, že je spravedlivý prostě proto, že je to zákon.

Další důsledkem tohoto tragického překroucení zákona je to, že přikládá přílišný význam politickým vášním a konfliktům, a politice vůbec.

Toto tvrzení mohu dokázat tisícerým způsobem, ale pro ilustraci se omezím jen na téma, o kterém v poslední době přemýšlel každý: všeobecné volební právo.

KDO MÁ SOUDIT?

Následovníci Rousseanovy myšlenkové školy – kteří se považují za velmi pokrokové, ale které já považuji za zpožděné o dvacet století – se mnou nebudou v tomto souhlasit. Ale všeobecné volební právo – užijeme-li tohoto slova v jeho nejpřesnějším smyslu – není jedno z těch nedotknutelných dogmat, jejichž zkoumání či zpochybňování je zločinem. Ve skutečnosti lze proti všeobecnému volebnímu právu vznést vážné námitky.

236 General Council of Manufacturers, Agriculture and Commerce. 6. 5. 1850.

Především slovo *všeobecné* v sobě skrývá hrubý omyl. Ve Francii žije 36 milionů lidí. Aby se tedy volební právo stalo všeobecným, muselo by být 36 milionů voličů. Ovšem volební systém umožňuje volit nejvíce 9 milionům lidí. Tři osoby ze čtyř jsou vyloučeny. A jsou vyloučeny právě touto čtvrtou osobou, která zastává princip *neschopnosti* jakožto důvod pro omezení volebního práva ostatních.

Všeobecné volební právo tedy znamená všeobecné volební právo pro ty, kteří jsou schopní volit. Avšak zůstává tato faktická otázka: Kdo je schopný volby? A jsou to pouze menšiny, ženy, mentálně postižení a pachatelé závažných zločinů, které bychom měli označit za neschopné?

DŮVOD, PROČ JE VOLEBNÍ PRÁVO OMEZENO

Podrobnější studium odhalí příčinu, kvůli níž je volební právo založeno na principu neschopnosti. Spočívá v tom, že volič nevolí pouze za sebe, ale za každého.

Nejširší a nejužší volební systém jsou si v tomto směru podobné. Liší se pouze ve vymezení neschopnosti. Není to odlišnost v principu, ale pouze v míře jeho uplatnění.

Podle republikánů zastávajících řeckořímskou filosofii získává člověk volební právo při narození. Zabráníme-li tedy ženám a dětem volit, dopouštíme se nespravedlnosti. Proč nemohou volit? Jelikož jsou považováni za nezpůsobilé. A proč je nezpůsobilost důvodem pro vyloučení? Protože výsledkem voleb netrpí pouze sám volič; protože každý hlas se dotýká všech a ovlivňuje je; protože lidé ve společnosti mají právo požadovat určitou ochranu zákonů, na kterých závisí jejich blahobyt a existence.

ODPOVĚĎ ZNÍ: OMEZIT ZÁKON

Vím, jak lze na toto odpovědět a jaké námitky lze vznést. Ovšem sem rozebírání takovéhoto sporu nepatří. Rád bych jen poznamenal, že spor o všeobecném volebním právu, který zneklidňuje, rozrušuje a převrací národy (stejně jako většina dalších politických otázek), by téměř zcela ztratil svůj význam, kdyby zákon byl vždy tím, čím by být měl.

Pokud by se zákon omezoval pouze na ochranu všech osob, všech svobod a veškerého vlastnictví; pokud by zákon nebyl nic více než organizované sdružení práv jednotlivců na vlastní ochranu; pokud by zákon byl překážkou a trestal veškerý útlak a loupení – je pravděpodobné, že bychom my, občané, diskutovali o rozsahu volebního práva?

Bylo by potom pravděpodobné, že by rozsah volebního práva ohrožoval to nejvznešenější dobro, veřejný mír? Je pravděpodobné, že by třídy nezpůsobilé volit usilovaly se vší horlivostí o získání tohoto práva? A je pravděpodobné, že by ti, kteří volební právo mají, protestovali proti jeho rozšíření?

Pokud by se zákon držel svého patřičného cíle, jeho význam by byl pro všechny stejný. Není snad jasné, že za těchto okolností by ti, kteří volili, nemohli způsobit nesnáze těm, kteří nevolili?

OSUDNÁ MYŠLENKA LEGÁLNÍHO LOUPENÍ

Ovšem představte si, že byl zaveden tento hrozný princip: Pod záminkou organizace, řízení, ochrany, nebo podpory bere zákon vlastnictví jedné osobě a dává je osobě druhé; zákon odebírá majetek všem a dává jej několika – buďto farmářům, továrníkům, loďařům, umělcům nebo komediantům. Stane-li se tak, každá třída bude následně chtít využít zákon ve svůj prospěch.

Třídy nezpůsobilé volit se budou vehementně dožadovat svého volebního práva – a raději zpřevrátí společnost, než by jej nezískaly. Zejména žebráci a tuláci vám budou tvrdit, že mají nesporné právo volit. Řeknou vám:

„Nemůžeme si koupit víno, tabák nebo sůl, aniž bychom nezaplatili daň. A část z této daně je podle zákona předána – formou výsad nebo podpor – lidem, kteří jsou bohatší než my. Jiní využívají zákona ke zvyšování cen chleba, masa, železa nebo oděvů. Protože všichni ostatní využívají zákon ve svůj prospěch, my bychom jej také rádi využívali. Požadujeme od zákona *právo na sociální pomoc*, které bude podílem chudých na všeobecném loupení. Abychom toho docílili, musíme být voliči a zákonodárci, abychom si mohli ve velkém zajistit almužnu pro naši třídu, stejně jako jste si zajistili ochranu ve velkém pro vaši třídu. Neříkejte nám, žebrákům, že to vše uděláte za nás, že nám přihodíte 600 000 franků, jak navrhuje pan Mimerel, abyste nás uklidnili, jako kdybyste psovi házeli kost k ohryzávání. My máme jiné cíle. A kromě toho chceme jednat sami za sebe, tak jako jiné třídy jednají samy za sebe."

Co můžete na tento argument odpovědět?!

ZVRÁCENÝ ZÁKON JE PŘÍČINOU KONFLIKTU

Každý se bude chtít podílet na tvorbě zákona (buďto aby legálnímu loupení předešel, nebo ho k němu použil), a to tak dlouho, dokud jej bude možné využít i k jiným než patřičným účelům – k narušení vlastnictví namísto jeho ochrany. Politické otázky budou vždy rozhodující, převládající a všezahrnující. U bran Zákonodárného paláce se bude odehrávat boj a bitva uvnitř bude

neméně zuřivá. Není potřeba zabývat se francouzským a anglickým zákonodárstvím, abychom toto všechno věděli; k nalezení odpovědi totiž stačí pochopit problém.

Je vůbec nutné dokazovat, že toto ohavné zvrácení zákona je neustálým zdrojem nenávisti a sporů; že směřuje k rozbití společnosti jako takové? Pokud ano, podívejme se na Spojené státy (roku 1850). Není žádná jiná země, ve které by byl zákon více omezován a ve které by více zajišťoval to, co má, totiž ochranu svobody a vlastnictví všech. A zdá se, že právě z tohoto důvodu neexistuje stát se stabilnějším společenským řádem. Ovšem i ve Spojených státech lze najít dva – pouze dva – problémy, které vždy ohrožovaly veřejný mír.

OTROKÁŘSTVÍ A CLA PŘEDSTAVUJÍ LOUPEŽ

Jaké jsou tyto dva problémy? Jedná se o otrokářství a cla, ke kterým dochází i přes ducha republiky Spojených států a které převzaly charakter lupiče.

Otrokářství představuje – zákonné – narušení svobody. Ochranné clo představuje – zákonné – narušení vlastnictví.

Nejzajímavější ale je, že tento dvojnásobný *legální zločin* – bolestné dědictví Starého světa – by mohl být (a taky pravděpodobně bude) jedinou okolností, která povede k úpadku Unie. Pro srdce společnosti není nic bolestivějšího než to, že se *zákon stane nástrojem nespravedlnosti.* A pokud to má hrůzné důsledky pro Spojené státy – kde došlo k zvrácení zákona pouze v případě otrokářství a cel –, jaké pak musí být jeho důsledky pro Evropu, kde se zvrácení zákona stalo principem?

DVA DRUHY LOUPENÍ

Pan de Montalembert (politik a spisovatel), který přijal myšlenku obsaženou ve slavném prohlášení pana Carliera, řekl: „Musíme vést válku proti socialismu." Podle definice socialismu zastávané panem Charlesem Dupinem tím mínil: „Musíme vést válku proti loupení."

Ale o jakém loupení hovořil? Existují totiž dva druhy loupení: legální a nelegální.

Nemyslím, že nelegální loupení – které trestní právo definuje, předvídá a trestá – lze nazývat socialismem. Není to druh loupení, který systematicky ohrožuje společnost v jejích základech. Krom toho válka proti ilegálnímu loupení nečekala na pokyn těchto pánů; byla vedena od pradávna. I Francie, dlouho předtím, než roku 1848 došlo k Únorové revoluci (a než byl objeven samotný socialismus), měla k tomuto účelu policii, soudy, strážce, vězení, hla-

domorny a popraviště. Zákon sám vede tuto válku; mé přání a názor je, že takovýto postoj k loupení by měl zákon zastávat vždy.

ZÁKON OCHRAŇUJE LOUPEŽ

Ale ne vždy jej zastává. Zákon někdy loupež ochraňuje a podílí se na ní. A tak jsou ti, kteří z ní mají prospěch, ušetřeni hanby, nebezpečí a výčitek svědomí. Zákon do jejich rukou vkládá celý aparát soudců, policie a vězeňství a umožňuje jim zacházet s obětí – pokud se brání – jako se zločincem. Krátce řečeno, *legální loupení* existuje, a právě o něm pan de Montalembert hovoří.

Toto legální loupení může představovat pouze malou skvrnu na platných zákonech. Je-li tomu tak, nejlepším řešením je tuto skvrnu bez řečí a zbytečného rozruchu odstranit – a to i přes protesty zainteresovaných.

JAK ROZEZNAT LEGÁLNÍ LOUPEŽ

Ale jak lze tuto legální loupež odhalit? Dosti jednoduše. Podívejte se, zda zákon bere určitým osobám to, co jim patří, a dává to jiným osobám, kterým to nepatří. Podívejte se, zda zákon znevýhodňuje jednoho občana na úkor druhého tím, že činí něco, co občan činit nemůže, aniž by spáchal zločin.

Bez odkladu tento zákon zrušte, jelikož to není pouze zlo samo o sobě, ale také plodný zdroj pro další zla, neboť podněcuje mstu. Jestliže takovýto zákon – který může být výjimkou – není zrušen ihned, lehce se rozšíří a vyvine se v systém.

Osoba, která díky tomuto zákonu získává, si bude trpce stěžovat a bude obhajovat svá *nabytá práva*. Bude tvrdit, že je povinností státu chránit a podporovat odvětví, ve kterém působí, a že tato opatření státu prospívají, jelikož ochraňované odvětví disponuje většími prostředky a platí vyšší mzdy chudým pracujícím.

Nenaslouchejte těmto sofismatům. Přijetí takovýchto argumentů zabuduje legální loupení do celého systému. Ve skutečnosti se tak již stalo. Deziluzí dneška je snaha obohatit všechny na úkor všech ostatních; zevšeobecnit loupení pod záminkou jeho organizování.

LEGÁLNÍ LOUPENÍ MÁ MNOHO JMEN

Legální loupení lze uskutečnit nekonečně mnoha způsoby. Tím pádem máme nekonečně mnoho návrhů na jeho organizování: cla, protekcionismus, otrokář-

ství, zaměstnanecké výhody a podpory, progresivní zdanění, veřejné školy, zaručená zaměstnání, zaručené zisky, minimální mzdy, právo na podporu, právo na pracovní nástroje, bezúročný úvěr a tak dále a tak dále. Všechny tyto návrhy mají něco společného – legální loupení – a jako celek vytváří socialismus.

Podle výše uvedeného je socialismus základem doktríny. A jak jinak lze proti socialismu bojovat než napadnutím této doktríny? Pokud tuto socialistickou doktrínu shledáváte chybnou, absurdní a špatnou, odmítněte ji. A čím více bude chybná, čím absurdnější a horší bude, tím snadnější ji bude odmítnout. Chcete-li být důmyslní, začněte vymýcením každé částečky socialismu, která se vloudí do vaší legislativy, což nebude snadné.

SOCIALISMUS JE LEGÁLNÍ LOUPENÍ

Pan de Montalembert byl obviňován, že chtěl proti socialismu bojovat násilím. Měl by být zproštěn tohoto obvinění, neboť jasně řekl, že „válka proti socialismu musí být vedena v souladu se zákonem, ctí a právem".

Cožpak ale pan de Montalembert nevidí, že se dostal do začarovaného kruhu? Chcete čelit socialismu s použitím zákona? Ale sám socialismus se opírá o zákon. Socialisté chtějí uskutečnit *legální,* a nikoli *nelegální* loupení. Socialisté stejně jako všichni ostatní zastánci monopolů chtějí učinit ze zákona svou zbraň. Jestliže je zákon na straně socialismu, jak může být proti němu použit? Jakmile je loupení uzákoněno, soudy, policie a věznice jej nemohou zastavit. Spíše je pravděpodobné, že si je zavolá na pomoc.

Zabráníte proto socialismu podílet se na tvorbě zákonů? Zabráníte mu ve vstupu do Zákonodárného paláce? Předvídám, že neuspějete, dokud bude legální loupení hlavním předmětem legislativy. Je nelogické – a ve skutečnosti i absurdní – předpokládat něco jiného.

MUSÍME SE ROZHODNOUT

S otázkou legálního loupení se musíme vypořádat jednou provždy a na výběr máme ze tří možností:

1. Většina olupuje menšinu.
2. Každý olupuje každého.
3. Nikdo není olupován nikým.

Musíme zvolit mezi omezeným loupením, všeobecným loupením a žádným loupením. Zákon se může ubírat jen jedním z těchto tří směrů.

Omezené legální loupení: Tento systém převládal, když bylo omezeno volební právo, bránil vpádu socialismu.

Všeobecné legální loupení: Tento systém nás ohrožuje od té doby, co se volební právo stalo všeobecným. Většiny se po jeho získání rozhodly formulovat zákony na stejném principu legálního loupení, jenž byl použit jejich předchůdci.

Žádné legální loupení: Toto je princip spravedlnosti, klidu, řádu, stability, harmonie a logiky. Do své smrti budu hlásat tento princip plnou silou svých plic (která je bohužel příliš malá).[237]

PRAVÁ FUNKCE ZÁKONA

Buďme upřímní, lze od zákona požadovat více než odstranění loupení? Může být zákon – který nutně vyžaduje použití síly – rozumně využit pro cokoli jiného než ochranu práv všech? Odmítám, že by to bylo možné, aniž by došlo k zvrácení zákona a následně také k použití síly proti právu. Toto je ten nejsmutnější a nejnelogičtější společenský zvrat, jaký si lze jen představit. Musíme souhlasit s tím, že pravé řešení – tak dlouho hledané v oblasti společenských vztahů – je obsaženo v těchto jednoduchých slovech: *Zákon je organizovanou spravedlností.*

Je důležité poznamenat, že zajištění spravedlnosti zákonem – čili silou – znemožňuje použití zákona (síly) k zajištění jakékoli lidské činnosti, ať již je to práce, dobročinnost, obchod, zemědělství, průmysl, vzdělávání, umění nebo náboženství. Kdyby zákon kteroukoli z nich zajišťoval, nevyhnutelně by došlo k zničení jeho podstaty – spravedlnosti. Nebo je snad možné užít sílu proti svobodě občanů, aniž by byla narušena spravedlnost?

LÁKAVÁ VÁBNIČKA SOCIALISMU

A dostáváme se k nejpopulárnějšímu omylu naší doby. Má se za to, že nestačí, aby zákon zajišťoval pouze spravedlnost; musí též zajišťovat dobročinnost. Nestačí, že nám zaručuje svobodné a nenásilné používání schopností pro fyzický, intelektuální a mravní rozvoj; požaduje se, aby sám zákon rozšiřoval blaho, vzdělání a mravnost celého národa.

Toto je lákavá vábnička socialismu. A znovu opakuji: Tyto dvě úlohy zákona si navzájem protiřečí. Musíme si mezi nimi vybrat. Občan nemůže být současně svobodný a nesvobodný.

[237] V době vzniku tohoto díla F. Bastiat již věděl, že umírá na tuberkulózu. Zemřel během jednoho roku – pozn. překl.

VYNUCENÉ BRATRSTVÍ ROZBÍJÍ SVOBODU

Pan de Lamartine mi jednou napsal: „Vaše doktrína je pouze polovina mého programu. Vy jste se zastavil u svobody, já pokračuji až k bratrství." Odpověděl jsem: „Druhá polovina Vašeho programu rozbije tu první."

Podle mě nelze *dobrovolnost* od *bratrství* oddělit. Nechápu, jak může být bratrství *legálně* vynuceno, aniž by byla *legálně* zničena svoboda, a tím pádem i *legálně* pošlapána spravedlnost.

Legální loupení má dva kořeny. Jeden z nich, jak jsem již řekl, je lidská chamtivost; tím druhým je předstíraná dobročinnost.

Myslím, že bych na tomto místě měl přesně vysvětlit, co míním slovem *loupení*.[238]

LOUPENÍ NARUŠUJE VLASTNICTVÍ

Slova *loupení* neužívám, jak je obvyklé, v žádném vágním, neurčitém, přibližném či metaforickém smyslu, ale ve smyslu vědeckém k vyjádření opaku vlastnictví. Je-li část majetku jedné osoby předána – bez jejího souhlasu a bez odškodnění, buďto silou anebo podvodem – jiné osobě, říkám, že dochází k porušení vlastnictví, totiž loupení.

Tvrdím, že právě tomuto by měl zákon vždy a všude zabránit. Jestliže se tak neděje a jestliže zákon sám loupení vykonává, tvrdím, že se stále jedná o loupení, avšak vzhledem ke společnosti a bohatství je toto porušení práv ještě horší. V takovémto případě je ovšem osoba, která z něj má prospěch, ušetřena odpovědnosti. Odpovědnost zůstává na straně zákona, zákonodárce a na straně společnosti samotné. V tom spočívá politické nebezpečí.

Lituji, že slovo *loupení* je urážlivé. Marně jsem se snažil nalézt slovo neurážlivé, protože bych nikdy – a už vůbec ne nyní – nechtěl do našich sporů zavést výraz, který by někoho popuzoval. A ať již mi věříte či nikoli, prohlašuji, že nehodlám kritizovat ničí úmysly či mravnost, nýbrž *představu*, o jejíž chybnosti jsem přesvědčen; *systém*, který se mi zdá nespravedlivý; a *nespravedlnost*, která je natolik nezávislá na lidech a jejich snažení, že z ní mají všichni prospěch, aniž by si jej přáli, a zároveň kvůli ní trpí, aniž by věděli proč.

[238] Francouzský ekvivalent, užívaný Bastiatem, je *spoliation.* – Pozn. překl.

TŘI SYSTÉMY LOUPENÍ

Nezpochybňuji upřímnost těch, kteří obhajují protekcionismus, socialismus a komunismus. Pokud tak někdo činí, může za to politika nebo strach. Musím však zdůraznit, že protekcionismus, socialismus a komunismus jsou v podstatě stejnou rostlinou ve třech stadiích vývoje. Můžeme jen poznamenat, že legální loupení je viditelnější za komunismu, protože k němu dochází ve všech oblastech, a za protekcionismu, protože zde je loupení omezeno pouze na určité skupiny a odvětví.[239] Vyplývá z toho tedy, že ze tří jmenovaných systémů je socialismus nejmlhavější a nejnerozhodnější, a tím pádem nejupřímnější stadium vývoje.

Ale upřímný nebo neupřímný, úmysly osob se zde nezabýváme. Vlastně jsem již zmínil, že legální loupení je založeno částečně na dobročinnosti, ačkoliv se jedná o falešnou dobročinnost.

S tímto vysvětlením nyní přezkoumejme, co znamená, odkud pochází a k čemu vede oblíbená snaha dosáhnout všeobecného bohatství prostřednictvím všeobecného loupení.

ZÁKON PŘEDSTAVUJE SÍLU

Když už zákon zajišťuje spravedlnost, socialisté se ptají, proč by také nemohl zajišťovat práci, vzdělání a náboženství.

Proč by nemohl být zákon využit pro tyto účely? Jelikož by tím došlo ke zničení spravedlnosti. Musíme mít na paměti, že zákon představuje sílu; neměl by tedy překročit legitimní hranice použití síly.

Jestliže zákon a síla zajišťují spravedlnost, nic nenařizují, ale pouze zabraňují násilí. Nepoškozují nikoho, chrání svobodu a majetek všech. Mají *obranný* charakter a stejnou měrou chrání práva všech.

[239] Pokud je zvláštní privilegium vládní ochrany proti konkurenci – monopol – uděleno ve Francii pouze jednomu odvětví, například železářství, jedná se o tak zřejmé legální loupení, že nemůže mít dlouhé trvání. A z tohoto důvodu se všechna ochraňovaná odvětví chovají stejně. Organizují se takovým způsobem, aby vyvolala zdání, že reprezentují všechny pracující, tím však pouze chtějí legální loupení zamaskovat.

ZÁKON JE NEGATIVNÍ KONCEPT

Neškodnost zákonných opatření a legitimní ochrany je evidentní; jejich užitečnost je samozřejmá; a oprávněnost nemůže být zpochybňována.

Jak jednou poznamenal můj přítel, tento negativní koncept zákona je tak pravdivý, že tvrzení *„účelem zákona je nastolit vládu spravedlnosti"* není úplně přesné. Mělo by být řečeno, že *„cílem zákona je zabránit vládě nespravedlnosti"*. Ve skutečnosti je to nespravedlnost, a ne spravedlnost, která existuje sama o sobě. Spravedlnosti je dosaženo, pokud nedochází k nespravedlnosti.

Pokud zákon pomocí svého nezbytného zástupce – síly – zavede regulaci práce, vyučování, náboženské víry či přesvědčení, není již nadále negativní, ale na lid působí pozitivně. Vůle lidu je nahrazena vůlí zákonodárce; iniciativa lidu je nahrazena iniciativou zákonodárce. Lidé potom již nepotřebují diskutovat, porovnávat a plánovat; vše za ně učiní zákon. Pro člověka se inteligence stane zbytečnou; přestane být člověkem; ztratí svou osobnost, svou svobodu a svůj majetek.

Zkuste si představit regulaci práce zavedenou nátlakem, která nepředstavuje narušení svobody, nebo násilný přesun majetku, jenž není narušením vlastnictví. Pokud není možné odstranit protimluvy z výše uvedených tvrzení, musíme dojít k závěru, že zákon není schopen zajistit práci a průmysl bez toho, aniž by se dopustil nespravedlnosti.

POLITICKÝ PŘÍSTUP

Pozoruje-li politik společnost ze své uzavřené kanceláře, je překvapen ohromnou nerovností, kterou spatří. Lituje nuzotu, které je tolik mezi našimi bratry a která v kontrastu s přepychem a bohatstvím vypadá ještě nuzněji.

Možná by se tento politik měl zeptat sám sebe, zda současné poměry nebyly způsobeny nejen dřívější dobyvačností a rabováním, ale také nedávným legálním loupením. A měl by uvážit následující: Jelikož si všichni lidé přejí blahobyt a dokonalost, není existence spravedlnosti dostačující pro to, aby povzbudila veškeré úsilí nutné k pokroku a zajistila nejvyšší možnou rovnost? Nebylo by to v souladu s individuální odpovědností, kterou nás obdařil Bůh, abychom si vybrali mezi nectností a ctností, čili mezi trestem a odměnou?

Ovšem politici takto neuvažují. Jejich pozornost je obrácena k organizacím, asociacím a dohodám – legálním či zdánlivě zákonným. Pokoušejí se napravit zlo tak, že rozšiřují a ochraňují samotnou příčinu tohoto zla: legální loupení. Viděli jsme, že spravedlnost je negativní koncept; otázkou ale je, jestli existuje alespoň jedno z pozitivních zákonných opatření, které neobsahuje princip loupení?

ZÁKON DOBROČINNOSTI

Říkáte: „Máme zde nemajetné" a obracíte se na zákon. Ale zákon není prs, který se sám naplňuje mlékem. Ani laktační cévy zákona nejsou plněny mlékem z pramene ležícího mimo společnost. Do státní pokladny nemůže vstoupit něco ve prospěch jedné osoby nebo jedné třídy, aniž by to tam jiné osoby nebo jiné třídy byly *přinuceny* vložit. Pokud by si každý vybral ze státní pokladny tolik, kolik tam vložil, nedocházelo by k legálnímu loupení. Ovšem to by potom bylo možné pomoci těm, kteří strádají, nebyla by podporována rovnost příjmů. Zákon může sloužit ke zrovnoprávnění pouze tehdy, když jedněm bere a druhým dává. Jestliže se tak děje, zákon se stal nástrojem loupení.

Stejným způsobem nahlédněme na ochranná cla, dotace, zaručené zisky, zaručená zaměstnání, podpory a úlevy, veřejné vzdělávání, progresivní zdanění, bezplatný úvěr a veřejné práce. Zjistíme, že jsou vždy založeny na legálním loupení, totiž organizované nespravedlnosti.

ZÁKON A VZDĚLÁNÍ

Říkáte: „Existují lidé, jimž se nedostává vzdělání" a obracíte se na zákon. Ale zákon není pochodní vzdělanosti, která by vyzařovala své světlo mezi lidi. Zákon působí ve společnosti, kde někteří vzděláni jsou a někteří ne; kde se někteří potřebují učit a někteří mohou vyučovat. Pokud jde o vzdělání, máme na výběr ze dvou možností: Zákon buďto svobodné vzdělávání umožní a nebude do něj zasahovat, anebo jej učiní povinným a bezplatným, a to tak, že vybere dostatek prostředků k zaplacení učitelů jmenovaných vládou. Ve druhém případě se ovšem zákon dopouští legálního loupení, narušuje svobodu a vlastnictví.

ZÁKON A ETIKA

Říkáte: „Existují lidé, kteří jsou nectnostní a ateističtí" a obracíte se na zákon. Ale zákon je síla. A je snad potřeba zdůrazňovat, jak násilné a neúčinné je použití síly ve věcech mravnosti a náboženství?

Socialisté, i přes všechnu jejich ješitnost, se jen stěží vyhnou tomu, aby neviděli hrůznost legálního loupení, které je následkem takovéhoto systému a takovýchto snah. Ovšem co udělají? Chytře ho skryjí před druhými – a zejména před sebou samotnými – za líbivá slova jako bratrství, rovnost, pořádek a spojenectví. A jelikož my požadujeme od zákona tak málo – pouze

spravedlnost –, socialisté z toho usuzují, že bratrství, rovnost, pořádek a spojenectví odmítáme, a nazývají nás *individualisty*.

Ale ujistěme socialisty, že zavrhujeme *vynucený* pořádek, a nikoli přirozený pořádek. Zavrhujeme ty formy spojenectví, které jsou nám *vnuceny*, nikoli svobodná spojenectví. Zavrhujeme vynucené bratrství, nikoli opravdové bratrství. Zavrhujeme *umělou* rovnost, která pouze zbavuje individuální odpovědnosti; nezavrhujeme přirozenou rovnost lidí před Bohem.

ZMATENÍ TERMÍNŮ

Socialismus, podobně jako starodávné myšlenky, ze kterých pramení, zaměňuje vládu se společností. A tak pokaždé když kritizujeme určitou vládní aktivitu, socialisté dojdou k závěru, že odmítáme onu aktivitu jako takovou.

Nesouhlasíme se vzděláváním, které poskytuje stát. Socialisté potom tvrdí, že jsme proti jakémukoliv vzdělávání. Nesouhlasíme se státním náboženstvím. Socialisté potom tvrdí, že nechceme vůbec žádné náboženství. Jsme proti státem vynucené rovnosti. Socialisté potom tvrdí, že jsme proti jakékoli rovnosti. A tak dále a tak dále. Je to totéž, jako kdyby nás socialisté obvinili, že nesouhlasíme s tím, aby lidé jedli, protože nesouhlasíme s pěstováním obilí, které by zajišťoval stát.

VLIV SOCIALISTICKÝCH AUTORŮ

Jak vůbec politici došli k závěru, že lze vytvořit takový zákon, který by produkoval to, co neobsahuje – bohatství, vědu, náboženství, a v kladném slova smyslu, prosperitu? Je to díky vlivu našich moderních autorů píšících o veřejných záležitostech.

Současní autoři – zejména ti patřící k socialistické myšlenkové škole – zakládají své různé teorie na jedné společné hypotéze: Rozdělují lidstvo do dvou skupin. Lidé všeobecně – s výjimkou autora – tvoří první skupinu. A autor sám tvoří tu druhou a nejdůležitější skupinu. Toto je jistě ta nejpodivnější a nejješitnější představa, která se kdy zrodila v lidském mozku.

Tito autoři vychází z představy, podle níž lidé nedisponují žádnými rozlišovacími schopnostmi; žádnými podněty k jednání. Předpokládají, že lidé jsou inertní hmota, pasivní částice, nehybné atomy, přinejlepším druh vegetace bez jakéhokoliv zájmu na způsobu své existence. Předpokládají, že mohou být tvarováni – vůlí a vlivem jiné osoby – do nespočtu různých forem, více či méně symetrických, estetických a dokonalých.

Navíc ani jeden z těchto autorů se nerozpakuje přijmout představu, že on sám – s titulem organizátora, objevitele, zákonodárce nebo zakladatele – představuje tuto vůli a vliv, tuto univerzální motivující sílu, tuto tvořivou moc, jejímž vznešeným posláním je utvořit z těchto roztroušených materiálů – osob – společnost.

Socialističtí autoři nahlížejí na lidstvo stejným způsobem jako zahradník na své stromy. A právě tak jako zahradník náladově tvaruje stromy do tvaru pyramid, slunečníků, kostek, váz, vějířů a jiných forem, tak i socialistický autor podle nálady formuje lidstvo do skupin, sekcí, center, subcenter, buněk, pracovních skupin a dalších variací. A právě tak jako zahradník potřebuje sekery, vyvětvovací háky, pily a nůžky k tvarování svých stromů, tak i socialistický autor potřebuje sílu, aby zformoval společnost, a tu mohou poskytnout pouze zákony; celní zákony, daňové zákony, zákony o podporách a zákony o školství.

SOCIALISTÉ SI CHTĚJÍ HRÁT NA BOHA

Lidstvo podle socialistů představuje surovinu, ze které má být utvořena určitá forma společnosti. A kdyby náhodou měli o úspěchu té či oné formy určité pochybnosti, dožadovali by se, aby jim byla ponechána malá část lidstva na *experimentování*. Tato populární myšlenka o *vyzkoušení všech systémů* je široce známa, stejně tak jako jeden socialistický vůdce, který po ústavodárném shromáždění požadoval, aby mu poskytlo malý okres se všemi obyvateli, na kterém by si mohl vyzkoušet své experimenty.

Stejným způsobem postupuje vynálezce, jenž nejdříve konstruuje model a pak stroj v plné velikosti; i chemik obětuje část chemikálií – farmář zase část osiva a půdy – za tím účelem, aby si svou myšlenku vyzkoušel.

Ale uvažte ten obrovský rozdíl mezi zahradníkem a jeho stromy, mezi vynálezcem a jeho strojem, mezi chemikem a jeho prvky a mezi farmářem a jeho osivem! Socialista se ovšem se vší upřímností domnívá, že úplně stejný rozdíl je mezi ním a lidstvem!

Není divu, že politici v devatenáctém století nahlížejí na společnost jako na umělý výtvor zákonodárcovy geniality. Tato myšlenka – ovoce klasického vzdělání – učarovala všem intelektuálům a známým autorům v naší zemi, kterým se vztah mezi lidmi a zákonodárcem jeví stejný jako vztah mezi hlínou a hrnčířem.

Krom toho, i kdyby socialisté lidskému srdci uznali schopnost jednat – a lidskému intelektu schopnost rozhodovat –, budou v jejich očích tyto dary od Boha zhoubné. Budou přesvědčeni o tom, že kdyby se jimi lidstvo řídilo, směřovalo by neodvratně k záhubě; a že kdyby zákonodárci umožnili lidstvu

následovat své sklony, namísto náboženství by převládal ateismus, namísto vzdělanosti by převládala nevzdělanost a namísto výroby a směny by převládala bída.

SOCIALISTÉ POHRDAJÍ LIDSTVEM

Naštěstí však, říkají tito autoři, Nebesa obdarovala určité osoby – vládce a zákonodárce – sklony přesně opačnými, a to nejen pro jejich dobro, ale též pro dobro celého světa! Zatímco lidstvo směřuje ke zlu, zákonodárce kráčí k dobru; zatímco lidstvo postupuje směrem k temnotě, zákonodárce touží po osvícení; zatímco lidstvo je taženo k nectnosti, zákonodárce je přitahován ctností. A jelikož jsou socialističtí autoři přesvědčeni, že právě takovéto poměry panují ve společnosti, požadují použití síly k tomu, aby sklony lidstva nahradili sklony svými.

Otevřete-li kteroukoli knihu o filosofii, politice nebo historii, s velkou pravděpodobností se přesvědčíte, jak hluboce je v naší zemi zakořeněna tato myšlenka – dítko klasické vzdělanosti a matka socialismu. V každé z nich se pravděpodobně dočtete, že lidstvo je pouhá netečná hmota, která od státní moci přijímá život, uspořádání, mravnost a prosperitu. A ještě hůře, bude se tam tvrdit, že lidstvo směřuje do záhuby a může být zachráněno pouze magickou rukou zákonodárce. Klasický konvencionalismus vždy zastával názor, že v pozadí pasivní společnosti stojí skrytá síla nazývaná *zákon* či *zákonodárce* (nebo jiným názvem, jenž se vztahuje k určité osobě nebo osobám s nezpochybnitelným vlivem a mocí), který pohybuje, řídí, obohacuje a zdokonaluje lidstvo.

OBRANA PRACOVNÍ POVINNOSTI

Podívejme se nejdříve na citaci z Bossueta (vychovatel fr. korunního prince na dvoře Ludvíka XIV.):

> *Jedna z věcí, která byla vštípena (kým?) do myslí Egypťanů ponejvíce, bylo vlastenectví... Nikdo nesměl být pro stát neužitečný. Zákon každému přiřadil jeho zaměstnání, které bylo předáváno z otce na syna. Nikdo nesměl mít povolání dvě anebo je měnit... Existovala ovšem činnost, k níž byli nuceni všichni: studium zákona a moudrosti. Neznalost náboženství a politických regulací země nebyla omlouvána za žádných okolností. Navíc každé zaměstnáni bylo přiděleno (kým?) určitému okrsku... Jedna z nejlepších vlastností dobrých zákonů byla ta, že každý byl vy-*

učován (kým?) k jejich dodržování. V důsledku toho byl Egypt plný báječných vynálezů a nic, co by mohlo život učinit snadným a poklidným, nebylo zanedbáváno.

Lidé tedy podle Bossueta nejsou schopni nic vymyslet. Vlastenectví, prosperita, vynálezy, hospodaření, věda – to vše je lidem dáno prostřednictvím zákonů a vládců; lidé se jim jen musí podřídit.

OBRANA OTCOVSKÉ VLÁDY

Bossuet pokračuje až tak daleko, že svým pojetím státu jako zdroje všeho pokroku obhajuje Egypťany před obviněním, že odmítali zápasení a hudbu. Řekl:

Jak je něco takového možné? Vždyť tato umění byla vynalezena Trismegistem (jenž byl údajně kancléřem egyptského boha Osirise).

V případě Peršanů Bossuet tvrdí, že vše přichází shůry:

Podpora zemědělství byla jedna z prvních povinností vládce... Stejně jako existovaly úřady pro řízení armády, existovaly i úřady pro řízení zemědělských prací... Peršané byli naplněni ohromnou úctou k vládnoucí autoritě.

A o Řecích, kteří byli neobyčejně chytří, Bossuet tvrdí, že postrádali smysl pro osobní odpovědnost; podobně jako psi a koně, sami by nikdy nebyli schopni vymyslet ani ty nejjednodušší hry.

Řekové, od přírody inteligentní a odvážní, byli zušlechtěni králi a osadníky z Egypta, od kterých se přiučili fyzickým cvičením, běžeckým, koňským a vozatajským závodům... Ovšem to nejlepší, co od Egypťanů převzali, byla poslušnost a ochota nechat se vychovávat zákony pro společenské dobro.

MYŠLENKA PASIVNÍHO LIDSTVA

Nelze zpochybnit, že podle těchto klasických teorií (obhajovaných současnými učiteli, spisovateli, zákonodárci, ekonomy a filosofy) vše, čeho lidé dosáhli, pochází ze zdroje, jenž leží mimo ně samotné. Jako jiný příklad vezměme Fenelona (arcibiskup, autor knih a učitel burgundského vévody).

Fenelon získal klasické vzdělání a byl vychován k obdivu antiky, navíc byl svědkem moci krále Ludvíka XIV. To vše jej přimělo přijmout myšlenku, že lidstvo by mělo být pasivní; že jeho smůla a prosperita – ctnosti a nectnosti – mají příčinu ve vnějším vlivu působení zákona a zákonodárců. A tak jsou v jeho díle, *Utopia of Salentum,* lidé – se všemi svými zájmy, schopnostmi, tužbami a vlastnostmi – podřízeni absolutnímu rozhodování zákonodárce. Ať už je problém jakýkoli, lidé o něm nerozhodují sami; činí tak vládce, jenž je vylíčen jako duše této beztvaré masy lidí, která tvoří národ. Ve vládci sídlí všechna moudrost, předvídavost, pokrok a princip uspořádání. Tím pádem na něm zůstává i veškerá odpovědnost.

Celá desetina Fenelonovy knihy *Telemachus* toto dokazuje a čtenář se o tom může přesvědčit sám. Já se spokojím s citováním náhodně vybraných pasáží tohoto slavného díla, kterému bych – v jakémkoli jiném ohledu – vzdal poctu jako první.

SOCIALISTÉ IGNORUJÍ ROZUM A FAKTA

Fenelon připisuje všeobecný blahobyt Egypťanů nikoli jejich vlastní moudrosti, nýbrž moudrosti jejich králů, a činí tak s obdivuhodnou naivitou, tolik typickou pro klasiky:

> *Ať obrátíme zrak na kterýkoli břeh, vidíme bohatá města a venkovská sídla rozložená v nejpříhodnějších místech; pole, která jsou vždy obdělávaná a která každý rok pokrývá zlatavé obilí; louky plné stád; dělníky, kteří se prohýbají pod tíhou ovoce, jež země štědře rozdává těm, kdož ji obdělávají; pastýře, jejichž jemné tóny fléten a píšťal se rozeznívají okolo. „Šťastni," říká Mentor, „jsou lidé vedení moudrým králem..."*
>
> *Později mi Mentor ukázal spokojenost a nadbytek, které panovaly v celém Egyptě, kde lze napočítat dvacet dva tisíce měst. Obdivoval dobré zřízení policie; spravedlnost, jež působila ve prospěch chudých a proti bohatým; správnou výchovu dětí, která je vedla k přesnosti a pracovitosti, rozvaze a lásce k umění a vzdělanosti; přesnost, s jakou byly vedeny všechny náboženské obřady; nesobeckost a vysoké požadavky*

na čest, upřímnost k lidem a bohabojnost, ve které každý otec vychovává své děti. Nikdy nepřestal obdivovat prosperitu země. „Šťastni," říkával, „jsou lidé vedení moudrým králem takovýmto způsobem."

SOCIALISTÉ CHTĚJÍ VLÁDNOUT LIDEM

Fenelonova idyla na Krétě je ještě lákavější. Skrze Mentorova ústa dodává:

Vše, co vidíte na tomto překrásném ostrově, je výsledkem působení Mínóových zákonů. Výchova, kterou nařídil dětem, činí jejich těla silná a robustní; odmala se učí hospodárnosti a pracovitosti. Veškeré smyslové požitky byly považovány za škodlivé pro tělo a ducha, a tak se jim nepovolují žádné jiné radosti než ctnost a snaha o získání slávy... Trestají se zde tři druhy hříchů, které jinde zůstávají nepotrestány: nevděk, pokrytectví a chamtivost. Okázalost a marnotratnost trestány být nemusí, obyvatelé Kréty je totiž neznají... Drahý nábytek, okázalý oděv, pozlacené paláce a honosné oslavy jsou zakázány.

Tímto způsobem připravuje Mentor svého žáka na to, aby mohl – nepochybně s nejlepšími úmysly – tvarovat a ovládat lid z Ithaky. A aby jej přesvědčil o moudrosti těchto myšlenek, recituje části *Utopia of Salentum.*

Takto si utváříme naše první politické názory! Učí nás zacházet s lidmi, stejně jako Oliver de Serres[240] učí farmáře pečovat o úrodu.

KRÁSNÉ JMÉNO ŠPATNÉ MYŠLENKY

A nyní se podívejme, co k tomuto tématu může říci velký Montesquieu:

Aby se udržel obchodní duch, všechny zákony mu musí jít na ruku. Tytéž zákony, které rozdělují majetek rovnoměrně podle toho, jak roste obchodem, musí každému občanu zaručit patřičný blahobyt, aby mohl pracovat jako jiní, a nedovolit, aby bohatý člověk nabyl takového jmění, že by necítil potřebu pracovat, aby je udržel nebo ještě zvětšil.

240 Oliver de Serres bývá přezdíván jako „otec francouzského zemědělství", zejména díky jeho úspěšné knize *Le Theatre D'Aagriculture Et Mesnage De Champs.* – Pozn. překl.

Takže zákony nás mají zbavit veškerého bohatství!

Ačkoli je v demokracii skutečná rovnost občanů ve státě, přece je tak nesnadné ji zavést, že by ani nebyla vhodná přílišná přesnost v této věci. Stačí, když se zavede census, který do jisté míry zmírní nebo stanoví rozdíly; potom mají zvláštní zákony za úkol urovnat tyto nesrovnalosti tím, že ukládají bohatým daně a přinášejí chudým úlevu.

A opět narážíme na představu, že zisky by měly být vyrovnávány prostřednictvím zákona, tj. pomocí užití síly.

V Řecku existovaly dva druhy republik. První z nich, Sparta, byla vojenská, druhá, Athény, obchodní. V té první bylo požadováno, aby občané byli nečinní; v té druhé byla podporována láska k práci.

Povšimněme si geniality těchto zákonodárců. Tím, že znevážili všechny zděděné mravy – pomocí sloučení všech občanských ctností –, věděli předem, že svět bude obdivovat jejich moudrost.

Lykurgos spojil krádež se smyslem pro spravedlnost, nejtěžší otroctví s největší svobodou a největší krutost s největší umírněností, a zajistil tak svému městu trvalou bezpečnost. Zdálo se sice, že z něj vypudil veškeré bohatství a umění, obchod, peníze a že mu odňal ochranu; vždyť tam byli také ctižádostiví, ale ti neměli naději, že si polepší. Existují tam také přirozené city, ale neexistují tam city mezi dítětem a otcem, manželem a manželkou. A přece je touto cestou Sparta vedena Lykurgem k velikosti a slávě.

Neobyčejný vliv podobného státního zřízení, které jsme viděli u Řeků, jsme mohli spatřit i v naší zkažené a zkorumpované době, kdy jeden čestný zákonodárce vychoval národ, že se v něm čestnost jeví něčím tak přirozeným, jako byla statečnost u Sparťanů.

William Penn je pravým Lykurgem, ačkoli upřednostňuje mír – zatímco Lykurgos upřednostňoval válku –, podobají se jeden druhému tím, že měli na své spoluobčany neobyčejný vliv, že museli přemoci mnoho předsudků a že museli překonat mnoho vášní.

Jiný příklad (utváření společnosti – pro její vlastní dobro – zákonodárci) nám může poskytnout Paraguay.[241]

Mnozí pokládali vládu v Paraguaji za zločin společnosti, která vidí jediné blaho v radosti z moci; jistě bude vždy krásné ovládat lidi, ale musíme je tím učinit šťastnými.

Ti, kteří budou chtít zavést podobná zřízení, budou muset zavést společné vlastnictví, jak je tomu v Platónově republice; úctu k bohům, kterou Platon vyžadoval; odstup od cizinců, aby byly zachovány mravy; a obchod státní a ne soukromý, čímž se podpoří vědy a umění bez přepychu, a každý bude mít, co potřebuje, a nebude po ničem toužit.

HROZNÁ MYŠLENKA

Ti z vás, kteří podlehli obyčejné zaslepenosti, možná zvolají: „Montesquieu to řekl! Tudíž je to velkolepé! Je to vznešené." Co se mě týče, odvážím se vyjádřit svůj názor. Pravím: „Cože! Vy máte odvahu nazývat to vznešeným? Je to hrozné a odporné!" Výše uvedené citace z Montesquieuho prací ukazují, že jedinci, svoboda a vlastnictví – lidstvo samotné – pro něj představují pouze materiál pro zákonodárce, kteří na něm uskutečňují svou moudrost."

VŮDCE DEMOKRATŮ

A co k tomuto tématu říká Rousseau, největší představitel demokratů? Ačkoli je podle něj struktura společnosti založena na *obecné vůli*, víc než kdokoli jiný zastává hypotézu naprosté pasivity lidstva vůči zákonodárci.

Ale je-li pravda, že veliký vládce je člověkem vzácným, jak je tomu s velikým zákonodárcem? Kníže má jen sledovat vzor, který zákonodárce navrhl. Jeden je mechanikem, který vynalezl stroj, druhý je jen dělníkem, který jej sestavil a uvedl v pohyb.

[241] Oblast, která byla tehdy známa jako Paraguay, zabírala mnohem větší území než zabírá dnes; byla kolonií jezuitů, kteří usadili indiány do osad, a ochránili je tak před brutalitou chtivých dobyvatelů. – Pozn. překl.

A jakou roli v tom všem hrají lidé? Jsou pouze strojem, který je uváděn do pohybu. Nebo jsou snad považováni za materiál, ze kterého je stroj vyroben?

Mezi zákonodárcem a vládcem tedy existuje stejný vztah jako mezi odborníkem na zemědělství a farmářem; a vztah mezi vládcem a jeho poddanými je stejný jako vztah mezi farmářem a jeho půdou. Jak vysoko pak musí být postaven politik, který vládne nad samotnými zákonodárci a který je učí jejich vlastnímu řemeslu takto poroučivě:

> *Chcete-li tedy stát upevnit, přibližte k sobě pokud možno krajnosti; netrpte ani lidi bohaté, ani žebráky.*
>
> *Je vaše zem neúrodná nebo pro obyvatele území příliš malé? Obraťte se k průmyslu a řemeslům. Jejich výrobky vyměníte za potraviny, které vám chybějí. Máte bohaté roviny a úrodné svahy, ale nedostatek obyvatel? Věnujte veškerou svou péči rolnictví, které rozmnožuje počet lidí, a zapuďte řemesla, která by jen dokončila odlidnění země.*
>
> *Zaujímáte rozsáhlá a přístupná pobřeží? Pokryjte moře loďmi, pěstujte obchod a plavbu. Budete žít skvěle, avšak krátce. Svlažuje moře na vašich březích jen nepřístupná skaliska? Zůstaňte barbary a živte se rybami. Budete tak žít klidněji a jistě šťastněji.*
>
> *Můžeme tedy říci, že kromě zásad, jež jsou společné pro všechny národy, obsahuje v sobě každý národ nějakou příčinu, která seřazuje tyto zásady zvláštním způsobem a činí tak jeho zákonodárství vhodným jen pro něj.*
>
> *Tak pro Hebrejce a později pro Araby bylo hlavním účelem náboženství, pro Athéňany vědy, pro Kartágo a Tyr obchod, pro Rhodos námořnictví, pro Spartu válka a pro Řím ctnost. Autor Ducha zákonů na spoustě příkladů ukázal, jakým uměním řídí zákonodárce státní zřízení směrem ke každému tomuto účelu... Jestliže se však zákonodárce zmýlí v předmětu a zvolí zásadu, která neplyne z přirozené povahy věci, jestliže jedna zásada směřuje k otroctví a druhá ke svobodě, jedna k bohatství a druhá k populaci, jedna k míru a druhá k dobývání..., stát se bude neustále otřásat, až se zničí nebo změní a vlády se opět chopí nepřemožitelná přirozenost.*

Avšak pokud není možné zabránit, aby přirozenost opětovně získala nadvládu, proč Rousseau nepřipustí, že zákonodárce nebylo třeba ani tehdy, když k tomu došlo poprvé? Proč není s to pochopit, že když se lidé budou řídit

pouze svými instinkty – aniž by Lykurgus, Solón nebo Rousseau, *kteří se mohou snadno mýlit*, museli zasáhnout –, tak budou obdělávat půdu tam, kde je úrodná, a pěstovat obchod tam, kde je široké a přístupné pobřeží.

SOCIALISTÉ POŽADUJÍ KONFORMITU

Ať je to jak chce, Rousseau vkládá do rukou tvůrcům, vůdcům a kontrolorům společnosti obrovskou zodpovědnost. Požaduje od nich zejména toto:

> *Ten, kdo se odváží dát národu ústavu, má se také cítit schopným změnit takřka lidskou přirozenost, změnit každého jedince, který sám o sobě je celkem dokonalým a samostatným, v součást většího celku, od něhož tento jedinec jaksi obdrží svůj život a své bytí. Má být schopný změnit lidskou přirozenost, zdokonalit ji, nahradit fyzickou a nezávislou existenci, kterou jsme všichni dostali od přírody, existencí dílčí a mravní.*[242] *Je třeba, aby člověku odňal jeho vlastní síly a nahradil je silami, jež jsou mu cizí.*

Ubohá lidská povaha! Co by se stalo s lidskou důstojností, kdyby byla svěřena následovníkům Rousseaua?

ZÁKONODÁRCI TOUŽÍ FORMOVAT LIDSTVO

Podívejme se nyní, co k tématu – formování lidstva zákonodárcem – píše Raynal:

> *Zákonodárce musí nejprve zvážit podnebí, totiž podnebí a půdu, jelikož zdroje, které má k dispozici, určují jeho povinnosti, a tak se nejdříve musí zabývat svým krajem. Lidé při mořském pobřeží musí mít zákony vhodné pro mořeplavby... Jedná-li se o vnitrozemí, zákonodárce se musí rozhodovat podle druhu a úrodnosti půdy...*

[242] Podle Rousseaua je existence společenského člověka částečná v tom smyslu, že je pouze součástí společnosti. Pokud si takto sám sebe uvědomuje – a uvažuje a cítí jako součást celku –, stává se mravním. – Pozn. překl.

Genialita zákonodárce se ukáže zejména při přerozdělování vlastnictví. Obecně platí, že při založení nové kolonie v kterékoli zemi by měli všichni obdržet dostatečně velký pozemek pro to, aby se mohli postarat o své rodiny...

Na neobdělaném ostrově, který obýváte s dětmi, stačí ponechat semena pravdy vyklíčit společně s vývojem rozumu... Ovšem když přesídlíte národ s určitou historií do nové země, umění zákonodárce se projeví v tom, že lidem povolí zastávat pouze ty škodlivé názory a zvyky, které mohou být vyléčeny a napraveny. A pokud nechcete, aby tyto názory a zvyky přetrvávaly, zajistěte pro druhou generaci obecný systém veřejného vzdělávání. Vládce nebo zákonodárce by neměl nikdy založit kolonii, aniž by předem vyslal moudré muže, kteří by vzdělávali mládež...

V nové kolonii má uvážlivý zákonodárce na výběr z několika možností, jak očistit zvyky a chování lidí. Pokud je ctnostný a geniální, půda a lidé, které má k dispozici, inspirují jeho ducha k vytvoření takového uspořádání společnosti, které autor knih nemůže předem vytyčit zcela určitě, jelikož nutně podléhá nestabilitě hypotéz, které mají mnoho podob a jsou komplikovány nespočtem okolností, jež je obtížné předvídat a detailně určit.

ZÁKONODÁRCI ROZHODLI, JAK ŘÍDIT LIDSTVO

Raynalovy instrukce zákonodárcům – týkající se řízení lidstva – lze porovnat se slovy profesora zemědělství, který vyučuje své studenty: „Farmář se nejdříve musí zabývat podnebím. *Jeho* zdroje určují jeho povinnosti, nejdříve se tedy musí zabývat svým krajem. Jestliže je půda jílovitá, musí dělat to a to; je-li písčitá, musí jednat jinak. Farmář, který chce čistit a vylepšovat svou půdu, může využívat všech možností. A pokud je dostatečně zručný, svůj plán přizpůsobí hnojivu, které má k dispozici. Profesor nemůže tento plán zcela jasně vytyčit předem, a to proto, že podléhá nestabilitě hypotéz, které mají mnoho podob a jsou komplikovány nespočtem okolností, jež je obtížné předvídat a detailně určit.“

Ó, vznešení autoři! Prosím nezapomínejte, že tento jíl, písek a hnojivo, se kterými tak arbitrárně nakládáte, jsou lidé! Jsou vám rovni! Jsou to inteligentní a svobodní lidé tak jako vy sami! I oni získali od Boha schopnosti pozorovat, plánovat, myslet a rozhodovat sami za sebe!

DOČASNÁ DIKTATURA

A co si o zákonech a zákonodárcích myslí Mably? (V pasážích, které předchází tu níže citovanou, Mably navrhuje, aby se zákony zanedbáváním bezpečnosti postupně staly opotřebovanými.) Čtenáře oslovuje následovně:

> *Za těchto okolností je zřejmé, že vládní pravomoci jsou ochablé. Dodejte jim sil a zlo bude zažehnáno... Myslete méně na trestání chyb a více na odměňování toho, co potřebujete. Takovýmto způsobem navrátíte do vaší republiky energii mládí. Svobodní lidé o svou svobodu přišli právě proto, že tento postup neznali! Ovšem pokud zlo postupuje tak rychle, že je běžná vládní opatření nemohou vyléčit, potom vytvořte mimořádný tribunál s dočasnými, avšak značnými pravomocemi. Představivosti občanů musíte uštědřit silnou ránu.*

Podobně Mably pokračuje i v dalších dvaceti svazcích. Díky tomuto druhu učení – vycházejícího z klasického vzdělání – nastává doba, kdy se chce každý povýšit nad lidstvo, a to proto, aby jej mohl utvářet a vést podle svého uvážení.

SOCIALISTÉ CHTĚJÍ ROVNOST MAJETKU

Nyní z předmětu zákonodárce a lidstvo vyzkoušejme Condillaca:

> *Můj vladaři, inspiruj se Lykurgem nebo Solónem. A před tím, než dočteš tuto esej, rozptyl se vytvářením zákonů pro divochy v Americe či Africe. Připoutej tyto kočovníky ke stálým domovům, nauč je hlídat stáda... Pokus se o zdokonalení společenského uvědomění, kterým je obdařila příroda... Přinuť je k vykonávání povinností... Trestej smyslové požitky, aby jim byly nepříjemné. Budeš poté svědkem, jak se tito divoši – díky všem tvým zákonům – zřeknou nectností a osvojí si ctnosti.*
>
> *Všichni lidé měli zákony. Ale jen někteří byli šťastní. Proč? Protože sami zákonodárci téměř vždy ignorovali, že cílem společnosti je spojit rodiny společným zájmem.*
>
> *Nestrannost v zákoně sestává ze dvou věcí: nastolení rovnosti majetku a rovnosti důstojnosti všech občanů... Čím větší rovnost zákony nastolí, tím budou pro občana vzácnější... Když jsou si všichni lidé svým majetkem a důstojností rovni – a když zákony neumožňují tuto rovnost naru-*

šit –, jak může být člověk zlákán hrabivostí, ctižádostivostí, marnivostí, zahálkou, leností, závistí, nenávistí nebo žárlivostí?

To, co jsi se dozvěděl o republice ve Spartě, by mělo pomoci s odpovědí na tuto otázku. Žádný jiný stát neměl zákony více v souladu s řádem přírody: s rovností.

OMYL SOCIALISTICKÝCH AUTORŮ

Ve skutečnosti není nijak překvapivé, že v průběhu 17. a 18. století bylo lidstvo považováno za inertní hmotu, připravenou přijmout vše – uspořádání, podobu, energii, pohyb, život – od velkého vládce, velkého zákonodárce nebo velkého génia. Tato století byla totiž založena na studiu antiky. A antickým ideálem – v Egyptě, Persii, Řecku i Římě – je představa, že několik lidí utváří lidstvo podle svých rozmarů, a to buď pomocí užití síly nebo podvodem. To ovšem nedokazuje, že tento stav je žádoucí. Vypovídá to jen o tom, že když se lidstvo a společnost zdokonaluje, lze přirozeně očekávat, že omyl, nevzdělanost, despotismus, otroctví či pověrčivost budou tím větší, čím dále se v historii vrátíme. Výše citovaní autoři se nemýlili, když popisovali antické instituce jako takové, ale mýlili se, když je nabízeli k obdivu a napodobení budoucím generacím. Nekritičtí a dětinští konformisté považovali vznešenost, důstojnost, mravnost a štěstí v umělých společnostech antického světa za zaručené. Nepochopili, že vědomosti získáváme a rozšiřujeme v průběhu času a že přímo úměrně tomuto růstu znalostí se *možné* staví na stranu *správného* a společnost získává vládu sama nad sebou.

CO JE SVOBODA?

Jaký je ve skutečnosti politický boj, jehož jsme svědky? Nejedná se o nic jiného než o instinktivní snahu všech lidí dosáhnout svobody. A jaká je tato svoboda, jejíž samotné jméno rozbuší srdce člověka a otřásá světem? Není to spojení všech svobod – svobody vyznání, vzdělávání, sdružování, tisku, práce a obchodu? Krátce řečeno, nespočívá svoboda každého člověka v užívání jeho vlastních schopností, nepoškozuje-li tím ostatní? Nespočívá svoboda v odstranění veškerého despotismu – i toho legálního? A konečně, nespočívá svoboda v omezení zákona pouze na ochranu práva jednotlivce na legitimní ochranu; na trestání nespravedlnosti?

Musíme přiznat, že snaha lidstva dosáhnout svobody je ve velké míře mařena, a to zejména ve Francii. Děje se tak především díky zhoubné touze

získané studiem antiky, jež je společná všem našim autorům, kteří se zabývají věcmi veřejnými. Chtějí se povýšit nad lidstvo, aby jej mohli utvářet a vést podle své fantazie.

DOBROČINNÁ TYRANIE

Zatímco společnost bojuje za svobodu, tito slavní lidé, kteří se sami staví do jejího čela, jsou naplněni duchem 17. a 18. století a přemýšlí pouze o tom, jak ji podřídit své vlastní dobročinné tyranii. Podobně jako Rousseau chtějí přinutit lidstvo, aby poslušně snášelo jho veřejného blahobytu, který si vysnili ve svých představách.

Platilo to zejména v roce 1789. Jen co došlo ke krachu starého režimu, společnost se podřídila dalším umělým uspořádáním, jež mají společný základ: všemohoucnost zákona.

Poslechněme si myšlenky několika autorů a politiků tohoto období:

> *SAINT-JUST: Zákonodárce rozhoduje o budoucnosti. Dobro lidstva je v jeho rukou. Je na něm, aby vytvořil lidstvo takové, jaké si přeje.*
>
> *ROBESPIERRE: Účelem vlády je usměrňovat fyzické a mravní síly národa tak, aby bylo zachováno obecné blaho.*
>
> *BILLAUD-VARENNES: Lidé, kteří by se chtěli navrátit ke svobodě, musí být znovu přetvořeni. Obrovská moc a rázné jednání jsou potřeba k rozbití starých předsudků, ke změně starých zvyků a zvrhlých citů, k omezení zbytečných potřeb a zničení zakořeněných nectností... Občané, Lykurgova nekompromisní přísnost vytvořila pevný základ republiky ve Spartě. Slabá a důvěřivá povaha Solóna uvrhla Athény do otroctví. Tato analogie v sobě skrývá veškeré umění vládnout.*
>
> *LE PELLETIER: Uvážím-li, jak daleko došla společenská degradace, jsem přesvědčen, že je nutné provést celkovou regeneraci, a pokud se takto mohu vyjádřit, vytvořit nového člověka.*

SOCIALISTÉ POŽADUJÍ DIKTATURU

Opět se tvrdí, že lidé nejsou nic jiného než surovina. *Nerozhodují o svém vlastním rozvoji*; nejsou toho schopni. Podle Saint-Justa je toho schopen pouze zákonodárce. Lidé jsou takoví, jaké je zákonodárce chce mít. Podle Robespierra, který doslovně kopíruje Rousseaua, zákonodárce začíná tím, že určí *cíl, v němž nastane obecný blahobyt*. Vláda pak musí jen usměrnit *fyzické a mravní síly člověka* tak, aby tohoto cíle bylo dosaženo. Během tohoto usměrňování se očekává, že národ bude zcela pasivní. A podle učení Billauda-Varennese by lidé neměli mít žádné předsudky, žádné city a žádné touhy, vyjma těch, které jsou schváleny zákonodárcem. Jde až tak daleko a tvrdí, že přísná morálka jednotlivců je základem republiky.

Ovšem pokud je zlo tak velké, že jej nemohou zastavit běžná vládní opatření, Mably pro rozšíření mravnosti navrhuje diktaturu. „Vytvořte," říká, „mimořádný tribunál s dočasnými, avšak značnými pravomocemi. Představivosti občanů musíte uštědřit silnou ránu." Toto učení nebylo zapomenuto, poslechněme si Robespierra:

> *Princip republikánské vlády je ctnost a prostředek k zavedení ctnosti je teror. V naší zemi chceme dosadit morálku za sobectví, poctivost za slávu, principy za zvyky, povinnosti za slušnost, vládu rozumu za tyranii módy, pohrdání nectností za pohrdání bídou, hrdost za drzost, velkoduchost za ješitnost, lásku ke slávě za lásku k penězům, dobré lidi za dobré společníky, zásluhy za intriky, genialitu za šikovnost, pravdu za třpyt, šarm štěstí za nudu požitků, velikost člověka za malost velikých, štědré, silné a šťastné lidi za lidi dobře založené, frivolní a degradované; v krátkosti přejeme si dosadit veškeré ctnosti a zázraky republiky za veškeré nectnosti a absurdity monarchie.*

AROGANCE DIKTÁTORŮ

Jak vysoko nad ostatní se zde Robespierre povyšuje! A všimněme si arogance, s jakou hovoří. Nespokojí se s přáním probudit lidského ducha. Ani nic takového od spořádané vlády neočekává. Ne, on sám přetvoří lidstvo, a to pomocí teroru.

Tato spousta shnilých a protikladných tvrzení je vyjmuta z Robespierrova pojednání, ve kterém si klade za cíl vysvětlit *morální principy*, *kterými by se měla řídit revoluční vláda*. Poznamenejme, že Robespierre nepožaduje diktaturu proto, aby bylo možné odvrátit cizí invazi nebo porazit nepřátelské skupiny. Diktaturu požaduje spíše k tomu, aby mohl pomocí teroru zavést v zemi

jeho vlastní mravní principy. Říká, že toto opatření má být pouze prozatímní, předcházející nové ústavě. Ale ve skutečnosti nepožaduje nic méně než použití teroru ve Francii ke zničení *sobectví, cti, zvyků, konformismu, módy, ješitnosti, lásky k penězům, dobrých společníků, intrik, šikovnosti, smyslnosti a bídy*. Dokud Robespierre nedokončí tyto *zázraky*, jak je příhodně nazývá, nedopustí, aby znovu vládlo právo.[243]

NEPŘÍMÁ CESTA K TYRANII

Obvykle však tito pánové – reformátoři, zákonodárci a autoři prací o věcech veřejných – nechtějí lidstvu vnutit bezprostřední tyranii. Ach ne, na takovéto upřímné jednání jsou příliš mírní a lidští. Na pomoc si berou zákon a pomocí něj chtějí tohoto despotismu, tohoto absolutismu, této všemohoucnosti dosáhnout. Chtějí vlastně jenom tvořit zákony.

Abych ukázal, jak obecné je rozšíření této výstřední myšlenky ve Francii, musel bych zde citovat nejen celé práce Mablyho, Raynala, Rousseaua a Fenelona – společně s dlouhými úryvky z Bossueta a Montesquieua –, ale také kompletní zápisy ze schůzí Konventu. Neučiním tak; pouze na ně čtenáře odkážu.

NAPOLEON POŽADOVAL PASIVITU LIDSTVA

Nijak samozřejmě nepřekvapuje, že tatáž myšlenka vzbudila zalíbení u Napoleona. Horlivě ji přijal a energicky se jí řídil. Podobně jako chemik, Napoleon považoval Evropu za látku určenou ke svým pokusům. V pravý čas se ovšem ukázalo, že tato substance je velmi výbušná.

Na Svaté Heleně, kde přišel téměř o všechny iluze, uznal, že v lidstvu přece jen nějaká ta iniciativa existuje; a svoboda už pro něj nebyla tak velkým nepřítelem. To mu však nezabránilo, aby ve své závěti nepoučil svého syna o tom, že „vládnout znamená šířit mravnost, vzdělání a prosperitu“.

Nyní už snad není nutné citovat názory Morellyho, Babeufa, Owena, Saint-Simona či Fouriera. Nicméně uvádím několik výňatků z knihy Louise Blanca o zajištění práce: „Podle našeho plánu je moc zdrojem hybné síly společnosti.“

[243] V původním francouzském textu se Bastiat na tomto místě pozastavuje a hovoří ke všem lidumilům a rádobyvládcům následovně: „Oh, vy ubohá stvoření! Přejete si vše reformovat! Proč ale nezačnete u sebe? Tento úkol by pro vás byl dostatečný.“

Uvažujme tedy takto: Hybná síla společnosti by měla být zajištěna *plánem* Louise Blanca; jeho plán by měl být společnosti vnucen; a společnost, o které se hovoří, je lidstvo. Jinými slovy, lidstvo by mělo získat hybnou sílu od Louise Blanca.

Odpovíte: „Lidé ovšem mohou tento plán svobodně přijmout, nebo jej naopak odmítnout." Nepochybně, lidé mohou svobodně přijmout nebo odmítnout *radu*, od kohokoli chtějí. Ale takovýmto způsobem Louis Blanc neuvažuje. Očekává totiž, že jeho plán bude uzákoněn, tedy nastolen silou.

> *Podle našeho plánu je pouze třeba, aby stát schválil pracovní zákony (nic víc?), jejichž prostřednictvím se průmyslový pokrok může a musí uskutečnit úplně svobodně. Stát v podstatě jenom umístí společnost na svah (to je vše?) a ta díky přirozenému fungování zavedeného mechanismu a samotnou váhou věcí sklouzne dolů.*

Ale jak tento svah pana Louise Blanca vypadá? Nevede k propasti? (Ne, vede ke štěstí.) Jestliže má pravdu, proč se společnost na onen svah nevydá sama? (Protože společnost neví, co chce, musí se jí k tomu pomoci.) Co jí k tomu pomůže? (Moc.) A kdo této moci dodá hybnou sílu? (Přece vynálezce mechanismu, v tomto případě pan Louis Blanc.)

ZAČAROVANÝ KRUH SOCIALISMU

Z tohoto kruhu nikdy neunikneme: představa nečinného lidstva a moci zákona, jenž používá velký vládce k záchraně lidstva.

Jakmile se společnost ocitne na svahu, bude svobodná? (Jistě.) Co je tedy podle pana Louise Blanca svoboda?

> *Jednou provždy, svoboda nespočívá jen v uznání práv, ale také v moci člověka, která mu umožňuje využívat a rozvíjet schopnosti pod vládou spravedlnosti a ochranou zákona.*

> *To není žádné bezvýznamné rozlišení; jeho význam je hluboký a jeho důsledky je těžké odhadnout. A tak shodneme-li se na tom, že člověk k tomu, aby byl opravdu svobodný, musí mít moc k využívání a rozšiřování svých schopností, vyplývá z toho, že každý člověk má nárok požadovat od společnosti takové vzdělání, které mu to umožní. Vyplývá z toho také, že každý člověk má nárok požadovat od společnosti výrobní nástroje, bez kterých by nebyla lidská činnost plně efektivní. Jak se může celé společnosti dostat nezbytného vzdělání a výrobních nástrojů, nezajistí-li je stát?*

Svoboda je tedy moc. Z čeho tato moc sestává? (Z toho, že jsme vzděláváni a že dostáváme výrobní nástroje.) Kdo má vzdělání a výrobní nástroje poskytovat? (Společnost, *která je všem dluží*.) Jak má společnost poskytnout výrobní nástroje těm, kteří je nevlastní? (Přece *prostřednictvím státu*.) A kde je stát získá?

Nechť si čtenář tuto otázku zodpoví sám. Nechť si též uvědomí, čeho bychom se dopustili.

DOKTRÍNA DEMOKRATŮ

Podivný jev naší doby – který pravděpodobně ohromí naše potomky – je doktrína založená na těchto třech hypotézách: naprostá netečnost lidstva, všemohoucnost zákona a neomylnost zákonodárce. Tyto tři myšlenky tvoří posvátný symbol strany, která se považuje za dokonale demokratickou.

Obhájci této doktríny se také zavazují být solidární. Jde-li o demokratičnost, vkládají v lidstvo neomezenou víru. Ale jde-li o solidárnost, lidstvo u nich není nic víc než bláto. Podívejme se podrobněji na tento protiklad.

Diskutuje se o politických právech? Volí se zákonodárce? V tom případě demokrat tvrdí, že lidé mají instinktivní moudrost; že jsou obdarováni tou nejdokonalejší bystrostí; že *jejich vůle je vždy správná*; že obecná vůle se *nemůže mýlit*; a že volby nemohou být příliš všeobecné. Nikdo není za svou volbu odpovědný. Vůle a schopnost volit moudře jsou považovány za samozřejmé. Nežijeme snad v době osvícenství? Mohou se lidé zmýlit? Mají snad být neustále drženi na vodítku? Nezískali snad práva díky svému úsilí a obětavosti? Nepodali snad jasný důkaz své inteligence a moudrosti? Nejsou snad schopni rozhodovat sami za sebe? Neví snad sami, co je pro ně nejlepší? Nevyspěli? Existuje třída nebo člověk, který by byl tak odvážný, že by se povýšil nad lidstvo, aby za něj mohl rozhodovat? Ne, nikoli, lidé jsou a měli by být *svobodní*. Přejí si samostatnost a také ji budou mít.

Ale když je zákonodárce nakonec zvolen – demokratův tón projevu se podstatně změní. Národ je opět pasivní, netečný a neschopný; kdežto zákonodárce se stane všemohoucím. Nyní je na něm, aby podněcoval, řídil, pomáhal a organizoval. Lidé se mu musí pouze podřídit. Nastala doba tyranie. Lidé, kteří během voleb byli tak moudří, tak mravní, tak dokonalí, nyní nejsou ničeho schopni; a pokud ano, svým počínáním si jen uškodí.

SOCIALISTICKÉ POJETÍ SVOBODY

Ale neměla by být lidem ponechána částečná svoboda? Pan Considerant nás však ujistil, že svoboda vede nevyhnutelně k monopolu.

My víme, že svoboda znamená konkurenci. Ale podle pana Louise Blanca *je konkurence systém, který ruinuje obchod a hubí lid*. To je také důvod, proč jsou lidé zabíjeni a ožebračováni tím více, čím větší je jejich svoboda (Možná měl pan Louis Blanc pozorovat výsledky konkurence například ve Švýcarsku, Holandsku, Anglii nebo Spojených státech.)

Louis Blanc nám též říká, že *konkurence vede k monopolu*, a vyvozuje z toho, že nízké ceny vedou k cenám vysokým; že *konkurence udělá z výroby destrukci*; že *konkurence vysušuje prameny kupní síly*; a že *konkurence způsobuje jak nárůst výroby, tak i pokles spotřeby*. Z toho vyplývá, že svobodní lidé vyrábějí proto, aby nespotřebovávali; že svoboda představuje pro lidstvo *útlak a šílenství*; a že pan Louis Blanc s tím musí něco udělat.

SOCIALISTÉ SE OBÁVAJÍ VŠECH SVOBOD

Inu, jakou svobodu by zákonodárci měli lidem povolit? Svobodu vyznání? (Pokud by se tak stalo, někteří by této příležitosti využili a stali by se ateisty.)

Nebo svobodu vzdělávání? (To by pak ale rodiče mohli platit profesorům, aby učili jejich děti nemravnostem a nesmyslům; kromě toho pan Thiers říká, že kdyby bylo vzdělávání ponecháno svobodné, přestalo by být národním a naše děti by se učily myšlenkám Turků anebo Hindů; kdežto bude-li vzdělávání podléhat této zákonné tyranii, budou naše děti mít to štěstí, že získají vznešené myšlenky Římanů.)

A tak tedy svobodu práce? (Ale ta by přece vedla ke konkurenci, která způsobuje nadvýrobu, ožebračuje podnikatele a hubí lidstvo.)

Možná svobodu obchodu? (Každý ovšem ví – a zastánci ochranných cel to dokazují znovu a znovu –, že svoboda obchodu ožebračuje každého, kdo se na ní podílí, a že je nezbytné ji potlačit, aby bylo možné prosperovat.)

A co takhle svobodu shromažďování? (Opravdová svoboda je ale podle socialistů s dobrovolným shromažďováním v rozporu; a tak ji socialisté omezují právě proto, aby přinutili lidstvo k opravdu svobodnému shromažďování.)

Svědomí sociálních demokratů tedy nemůže povolit lidem žádnou svobodu. Věří totiž, že pro lidstvo je přirozené kráčet směrem k degradaci a neštěstí. Je tedy potřeba zákonodárce, jenž pro lidi stvoří takový plán, který je ochrání před nimi samotnými.

Tento způsob myšlení nás přivádí k důležité otázce: Jestliže jsou lidé tak

neschopní, tak nemorální a tak nevzdělaní, jak politici naznačují, proč je potom volební právo tak vehementně ochraňováno?

MYŠLENKA NADČLOVĚKA

Záměry těchto ochránců lidstva vyvolávají další otázku, na kterou jsem se jich často ptal a kterou, pokud vím, dosud nezodpověděli. Jestliže jsou přirozené sklony lidstva tak špatné, že není bezpečné povolit lidem svobodu, jak je možné, že sklony těchto ochránců jsou vždy dobré? Nepatří snad také zákonodárce a jejich zástupci k lidské rase? Nebo věří snad, že jsou sami stvořeni z lepší hlíny než ostatní?

Starají se o společnost, která by se bez jejich pomoci nevyhnutelně řítila ke svému zničení, a to proto, že lidské instinkty jsou tak zvrácené. Zákonodárci se tento sebevražedný kurs snaží odvrátit a pokoušejí se ukázat lidstvu rozumnější směr; Nebesa je tedy musela obdarovat inteligencí a ctnostmi, které je povyšují nad zbytek lidstva: je-li to pravda, nechť své kvality dokážou.

Zákonodárci chtějí být pastýři a po nás požadují, abychom byli jejich stádem. Takovéto uspořádáni ovšem vyžaduje, aby byli ve své přirozenosti nadřazeni zbytku lidstva. Zcela jistě tedy máme nárok požadovat, aby nám tuto nadřazenost prokázali.

SOCIALISTÉ ODMÍTAJÍ SVOBODNOU VOLBU

Všimněte si prosím, že jim tímto neupírám jejich právo na vynalézání společenských uspořádání, právo na jejich propagaci a obhajobu, ani právo na jejich vyzkoušení na nich samotných (na jejich vlastní náklady a riziko). Ale upírám jim právo na vnucování těchto plánů prostřednictvím zákona – síly – a právo na zavedení daní, pomocí kterých by je financovali.

Netrvám na tom, aby se zastánci různých myšlenkových směrů – proudhonisté, cabetisté, fourieristé, universitaristé a protekcionisté – vzdali svých názorů. Trvám pouze na tom, aby se vzdali té představy, která je jim společná, a sice že nás mohou *přinutit* k souhlasu s jejich společenskými návrhy, jejich skupinami, jejich bankami a bezplatným úvěrem, jejich řecko-římským konceptem morálky a jejich regulací obchodu. Žádám jen, aby nám bylo umožněno – pokud tyto plány budou v rozporu s našimi nejlepšími úmysly či svědomím – rozhodnout se; aby nám nebyly vnucovány, ať již přímo nebo nepřímo.

Zákonodárci ale požadují – aby mohli své plány uskutečnit – přístup k daním a k síle. Nejen že je tento požadavek násilnický a neoprávněný, ale

navíc z něj vyplývá, že zákonodárce je neomylný a lidstvo naopak neschopné. Pokud se však lidé nedovedou rozhodovat sami za sebe, proč se potom vede tolik řečí o všeobecném volebním právu?

PŘÍČINA FRANCOUZSKÉ REVOLUCE

Tento rozpor v myšlení bohužel potvrzují i fakta. Byli to právě Francouzi, kteří vedli všechny ostatní evropské národy při získávání jejich práv – nebo přesněji, jejich politických požadavků. To však nezabránilo tomu, aby se nestali nejovládanějšími, nejřízenějšími, nejutlačovanějšími a nejvykořisťovanějšími lidmi v Evropě. Francouzi se navíc neustále obávají příchodu revoluce, což je ovšem za těchto podmínek docela přirozené.

A dokud politici nezavrhnou myšlenku, která byla tak dobře vyjádřena panem Louisem Blancem, a sice že „moc je zdrojem hybné síly společnosti"; dokud lidstvo se svými pocity zůstane pasivní; dokud se bude domnívat, že není možné rozšířit své štěstí a svou prosperitu pomocí své vlastní inteligence a úsilí; dokud člověk bude očekávat vše od zákona; ve stručnosti – bude-li pro nás vztah obyvatel a vlády stejný jako vztah oveček a pastýře, žádné změny se nedočkáme.

PŘÍLIŠNÁ MOC VLÁDY

Jestliže tyto myšlenky převažují, odpovědnost vlády je obrovská. Štěstí a smůla, bohatství a chudoba, rovnost a nerovnost, ctnosti a nectnosti – vše závisí na politické správě, která vše řídí a vše vykonává, a tudíž je i za vše odpovědná.

Jsme-li šťastni, má vláda nárok na naši vděčnost; avšak pokud nás sužuje bída, vinu nese taktéž vláda. Nejsou tím pádem občané a jejich vlastnictví v rukou státu? A není tak zákon všemocný?

Vytvoří-li vláda monopol na vzdělávání, musí vyslyšet přání otců rodin, kteří tímto ztratili svou svobodu; a pokud zůstanou tato přání nesplněna, čí je to chyba?

Reguluje-li vláda průmysl, zavazuje se tím, že zajistí prosperitu; jinak by bylo nesmyslné regulace zavádět. Ovšem pokud poté průmysl neprosperuje, čí je to chyba?

Naruší-li vláda rovnováhu obchodu zavedením cel, musí dohlédnout, aby to obchodu opravdu prospělo. Ale jestliže se namísto bohatství dostaví chudoba, čí je to chyba?

Poskytne-li vláda ochranu námořnímu obchodu výměnou za jeho svobodu,

zavazuje se, že jej učiní ziskovým; a pokud se stane břemenem pro daňové poplatníky, čí je to chyba?

Ve Francii je za všechny problémy dobrovolně odpovědná vláda. Není tedy překvapivé, že každý její neúspěch zvětšuje hrozbu další revoluce.

A co se doporučuje jako řešení? Donekonečna zvětšovat pravomoci zákona, totiž odpovědnost vlády.

Ale pokud se vláda zaváže kontrolovat a zvyšovat mzdy, a není toho schopna; pokud se vláda zaváže podporovat všechny nezaměstnané dělníky, a není toho schopna; pokud se vláda zaváže půjčovat bezúročně peníze všem věřitelům, a není toho schopna; pokud, řečeno slovy pana de Lamartina, o kterých s lítostí musíme prohlásit, že vzešla právě z jeho pera: „Vláda je přesvědčena, že její funkcí je osvětlovat, rozvíjet, rozšiřovat, posilovat, oduševňovat a posvěcovat duši lidstva," a není-li toho všeho schopna, co potom? Není snad zřejmé, že po každém vládním neúspěchu – který je bohužel více než pravděpodobný – je revoluce nevyhnutelná?

POLITICKÁ VĚDA A EKONOMIE

(Navraťme se nyní k tématu, o kterém jsem již byl stručně psal v úvodu tohoto pojednání: ke vztahu politiky a ekonomie – politické ekonomie.[244])

Ekonomie je ve své podstatě vědou, která zjišťuje, zda jsou zájmy lidstva harmonické či protikladné, a logicky musí být vyvinuta ještě předtím, než může být zformulována věda politická, která určí patřičné funkce vlády.

Bezprostředně poté, co je rozvinuta věda ekonomická, a na samém počátku formulování vědy politické musí být zodpovězeny tyto veledůležité otázky: Co je zákon? Co by zákon měl být? V jakých oblastech by měl působit a jaké jsou jeho hranice? Kde končí pravomoc zákonodárce?

Neváhám s odpovědí: *Zákon představuje společnou sílu, která je organizována tak, aby působila jako překážka nespravedlnosti*. Stručně řečeno, *zákon je spravedlnost*.

PRAVÁ FUNKCE LEGISLATIVY

Zákonodárce nemá absolutní moc nad naší osobností a nad naším vlastnictvím. Naše existence a existence našeho vlastnictví předcházela existenci

[244] Bastiat věnoval rozvinutí myšlenek obsažených ve třech větách tohoto odstavce další tři knihy a několik článků. – Pozn. překl.

zákonodárce. Jeho funkcí je pouze zaručit nám a našemu vlastnictví bezpečnost.

Funkcí zákona není omezovat naše svědomí, myšlenky, vůli, vzdělání, názory, práci, obchod, talent a naše prožitky. Jeho funkcí je ochraňovat svobodné užívání těchto práv a zajistit, aby toto užívání nebylo nikým omezováno.

Jelikož zákon vyžaduje použití síly, může působit pouze tam, kde je její použití nezbytné. To je spravedlnost.

Každý jednotlivec má právo použít sílu na legitimní ochranu. Z toho důvodu může být společná síla – jež je pouze organizovanou kombinací sil jednotlivců – použita ke stejnému účelu; a nemůže být legitimně užita k jakémukoliv jinému účelu.

Zákon zajišťuje právo jednotlivce na ochranu sebe sama, které existovalo ještě předtím, než byl zákon schválen. Zákon je spravedlnost.

ZÁKON A DOBROČINNOST NENÍ TOTÉŽ

Zákon by neměl nikoho utlačovat ani loupit majetek, i kdyby se tak dělo ve jménu dobročinnosti. Jeho účelem je ochrana osob a vlastnictví.

Rovněž není pravda, že zákon působí dobročinně, nedochází-li k utlačování a loupení; to bychom si protiřečili. Zákon vždy působí na osoby a jejich vlastnictví; a jestliže působí jinak, než že je ochraňuje, nutně dochází k narušování svobody a vlastnických práv.

Zákon je spravedlnost. Není nic jednoduššího, jasnějšího, přesnějšího a vymezenějšího. Každé oko to může spatřit a každá mysl to může pochopit. Spravedlnost je totiž měřitelná, neměnná a stálá; nic víc, nic míň.

Pokud překročíte tuto hranici – pokud se pokusíte udělat zákon náboženským, bratrským, rovnostářským, dobročinným, průmyslovým, školským nebo uměleckým – ocitnete se ztraceni na nezmapovaném území, v neurčitosti a nejistotě, v Utopii či, v horším případě, v několika utopiích, přičemž každá z nich bude usilovat o získání moci nad zákonem, aby nám jej mohla vnutit. Bratrství a dobročinnost totiž nemá – na rozdíl od spravedlnosti – přesné hranice. Pokud je jednou překročíte, jak daleko zajdete? A kde se zastaví samotný zákon?

JISTÁ CESTA KE KOMUNISMU

Pan de Saint-Cricq by rozšířil svou dobročinnost pouze na určité výrobce; požadoval by po zákonu, aby *kontroloval spotřebitele ve prospěch výrobců*.

Pan Considerant by podpořil pracující; zákon by použil, aby jim mohl *zaručit minimum ošacení, ubytování, stravy a všech ostatních životních nezbytností*.

Pan Louis Blanc by řekl – s patřičným odůvodněním –, že tyto minimální záruky jsou pouhým počátkem úplného bratrství; řekl by, že zákon by měl poskytovat výrobní nástroje a bezplatné vzdělání všem pracujícím.

Jiný člověk by si povšiml, že i v tomto uspořádání stále existuje prostor pro nerovnost; požadoval by, aby zákon poskytl každému – i v té nejnepřístupnější vesnici – luxus, literaturu a umění.

Všechny tyto návrhy jsou jistou cestou ke komunismu; ze zákonodárství se pak stane – ve skutečnosti se již stalo – bojiště fantazie a hrabivosti každého z nás.

ZÁKLADY STABILNÍ VLÁDY

Zákon je spravedlnost. A toto tvrzení může být základem jednoduché a trvalé vlády. Pochybuji o tom, že by se za vlády, jež se omezuje na potlačování nespravedlnosti, vynořila jakákoliv myšlenka na revoluci, vzpouru či povstání.

Takovýto režim by zajistil nebývalou prosperitu a její rozdělení tím nejrovnějším způsobem. Co se týče lidského trápení a strádání, které jsou od lidstva neoddělitelné, nikoho by ani nenapadlo, že by z nich obviňoval vládu. Jsou-li pravomoci vlády omezeny pouze na potlačování nespravedlnosti, je její odpovědnost za naše trápení a strádání stejná jako odpovědnost za změny počasí.

Povstali snad někdy lidé proti odvolacímu soudu jen proto, aby si zajistili vyšší mzdy, bezplatný úvěr, výrobní nástroje, příznivá cla nebo nové zaměstnání? Každý si je dokonale vědom toho, že takovéto věci nejsou v pravomoci odvolacího soudu, a pokud by vláda zajišťovala jen to, co skutečně zajišťovat má, každý by si brzy uvědomil, že to není v pravomoci zákona jako takového.

Ale vytvořte zákony podle principu bratrství – tvrďte, že všechno dobro i zlo pochází ze zákona; že zákon je odpovědný za veškeré neštěstí jednotlivců a za nerovnost mezi nimi. Otevřete tím dveře nekonečným stížnostem, zlobě, problémům a revolucím.

SPRAVEDLNOST ZNAMENÁ ROVNÁ PRÁVA

Zákon je spravedlnost. A bylo by značně podivné, kdyby zákon mohl být ještě něco jiného! Není snad spravedlnost zákon? Nejsou snad práva pro všechny stejná? Jakým právem mě zákon nutí, abych se přizpůsobil sociálním plánům pana Minerela, pana de Meluna, pana Thierse nebo pana Louise Blanca? Pokud k tomu má zákon morální právo, proč potom nepřinutí tyto gentlemany, aby se podřídili *mým* plánům? Je rozumné předpokládat, že mě příroda neobdarovala dostatečně velkou představivostí, potřebnou k vysnění mé vlastní utopie? Měl by si snad zákon vybrat jednu utopii z mnoha a vložit veškerou veřejnou moc vlády pouze do jejích služeb?

Zákon je spravedlnost. A oponujme těm, kteří tvrdí, že toto pojetí zákona, které je ateistické, individualistické a bezohledné, pozmění lidstvo k obrazu svému. Toto je absurdní závěr, hodný pouze těch obdivovatelů vlády, kteří věří, že zákon *je* lidstvo.

Nesmysl! Věří snad tito obdivovatelé, že svobodní lidé přestanou jednat? Když nám energii nedodá zákon, znamená to, že energii nebudeme mít vůbec? Pokud zákon bude zajišťovat pouze svobodné užívání našich schopností, znamená to, že nedovedeme tyto schopnosti využít?

Předpokládejme, že nám zákon nevnutí žádnou formu náboženství či sdružování, metody vzdělávání, regulace práce, regulace obchodu nebo dobročinnosti, vyplývá z toho snad, že poté okamžitě sklouzneme k ateismu, samotářství, nevzdělanosti, bídě a hrabivosti? Jestliže jsme svobodní, vyplývá z toho, že již více nebudeme uznávat moc a dobrotu boží? Že si již nebudeme navzájem pomáhat? Že nebudeme milovat naše neúspěšné bratry? Že nebudeme studovat tajemství přírody? Že nebudeme usilovat o zdokonalení sebe sama?

CESTA K DŮSTOJNOSTI A POKROKU

Zákon je spravedlnost. A právě za vlády spravedlnosti – za vlády práva, pod vlivem svobody, bezpečnosti, stability a odpovědnosti – si každý člověk uvědomí svou opravdovou hodnotu a důstojnost. Pouze za vlády spravedlnosti bude lidstvo – dříve či později – vedeno božím plánem ke spořádanému a mírovému pokroku.

Domnívám se, že uvažuji správně, neboť zabývám-li se jakoukoli otázkou (ať již náboženskou, filosofickou, politickou nebo ekonomickou, týkající se prosperity, mravnosti, rovnosti, práva, spravedlnosti, pokroku, odpovědnosti, spolupráce, vlastnictví, práce, obchodu, kapitálu, mezd, daní, populace, financí, nebo vlády, bez ohledu na to, kde začnu svůj výzkum), vždy dojdu ke stejnému závěru: Řešení problémů lidských vztahů nabízí svoboda.

DŮKAZ

A nepotvrzuje nám to snad naše zkušenost? Pohleďme na celý svět. Ve kterých zemích žijí nejpoklidnější, nejmravnější a nejšťastnější lidé? V těch zemích, kde zákon do soukromých záležitostí zasahuje nejméně; kde je existence vlády pociťována nejméně; kde má jednotlivec největší možnosti, největší vliv a kde může svobodně vyjádřit své názory; kde je moc vlády nejomezenější a nejjednodušší; kde jsou daně nejmenší a nejrovnější; kde mají jednotlivci a skupiny největší odpovědnost a kde se – díky této odpovědnosti – neustále zlepšuje mravnost nedokonalých lidí; kde jsou obchod, shromažďování a spolčování nejméně omezovány; kde se násilně nepřesouvá práce, kapitál a obyvatelstvo; kde se lidé nejvíce řídí svými přirozenými instinkty; kde jsou lidské vynálezy nejvíce v souladu s božími zákony; ve stručnosti: nejpoklidnější, nejmravnější a nejšťastnější lidé jsou ti, kteří se řídí následujícím principem: Ačkoli lidé nejsou dokonalí, veškerá naděje spočívá ve svobodném a dobrovolném jednání, které neporušuje zákon, který má (i pomocí síly) sloužit pouze k zajištění všeobecné spravedlnosti.

TOUHA VLÁDNOUT DRUHÝM

Nemohu se vyhnout závěru, že na světě existuje mnoho „velkých" lidí – zákonodárců, ochránců, dobráků, vůdců, otců národů a tak dále a tak dále. Mnoho lidí se povyšuje nad zbytek lidstva, aby ho mohli organizovat a chránit a aby mu mohli vládnout.

Můžete namítnout: „Ale vy sám děláte totéž."

Pravda. Ovšem musíte přiznat, že jednám naprosto odlišným způsobem; pokud se přidám k reformátorům, bude to pouze za účelem přemluvit je, aby nechali zbytek lidstva na pokoji. Nepohlížím na lidi tak, jako Vancauson pohlížel na svůj stroj. Jako fyziolog přijímá lidské tělo takové, jaké je, stejně tak i já přijímám lidstvo takové, jaké je. Toužím ho pouze studovat a obdivovat.

Můj přístup k ostatním lze dobře ilustrovat tímto příběhem jednoho slavného cestovatele: Jednoho dne se octl uprostřed divokého kmene, kde se právě narodilo dítě. Dav věštců, mágů a mastičkářů – vyzbrojených kruhy, háky a provazy – jej obklopil. První řekl: „Dokud nerozšířím jeho nosní dírky, nikdy neucítí vůni dýmky míru." Druhý řekl: „Pokud neprotáhnu jeho ušní boltce až k ramenům, nikdy nebude slyšet." Třetí řekl: „Dokud nezešikmím jeho oči, nikdy nespatří sluneční světlo." Čtvrtý řekl: „Dokud neohnu jeho nohy, nikdy nevstane." A pátý řekl: „Dokud nezploštím jeho lebku, nikdy se nenaučí myslet."

„Stop," zakřičel cestovatel, „co Bůh činí, dobře činí. Nesnažte se vědět více než On. Bůh obdaroval toto křehké tělíčko orgány a ty se rozvinou a vyrostou samy, stačí je jen používat a ponechat svobodě."

VRAŤME SE KE SVOBODĚ

Bůh dal lidem vše potřebné pro naplnění jejich osudů. Poskytl nám jak společenskou, tak i lidskou formu. A společenské orgány lidí jsou vyvinuty tak, aby se samy harmonicky rozvíjely v čistém ovzduší svobody. Pryč s mágy a organizátory. Pryč s jejich kroužky, řetízky, háky a kleštěmi! Pryč s jejich umělými systémy! Pryč s vrtochy vládců, jejich projekty zespolečenštění, jejich centralizací, jejich cly, jejich státními školami, jejich státním náboženstvím, jejich bezplatným úvěrem, jejich bankovním monopolem, jejich regulacemi, jejich omezeními, jejich moralizací, jejich snahou nastolit rovnost pomocí daní.

A nyní, poté co zákonodárci a dobrodinci tak neúspěšně zavedli do společnosti tolik systémů, proč neskončí tam, kde měli začít: zavrhnutím všech systémů. Nechť vyzkouší svobodu, jelikož svoboda je důkazem víry v Boha a Jeho dílo.